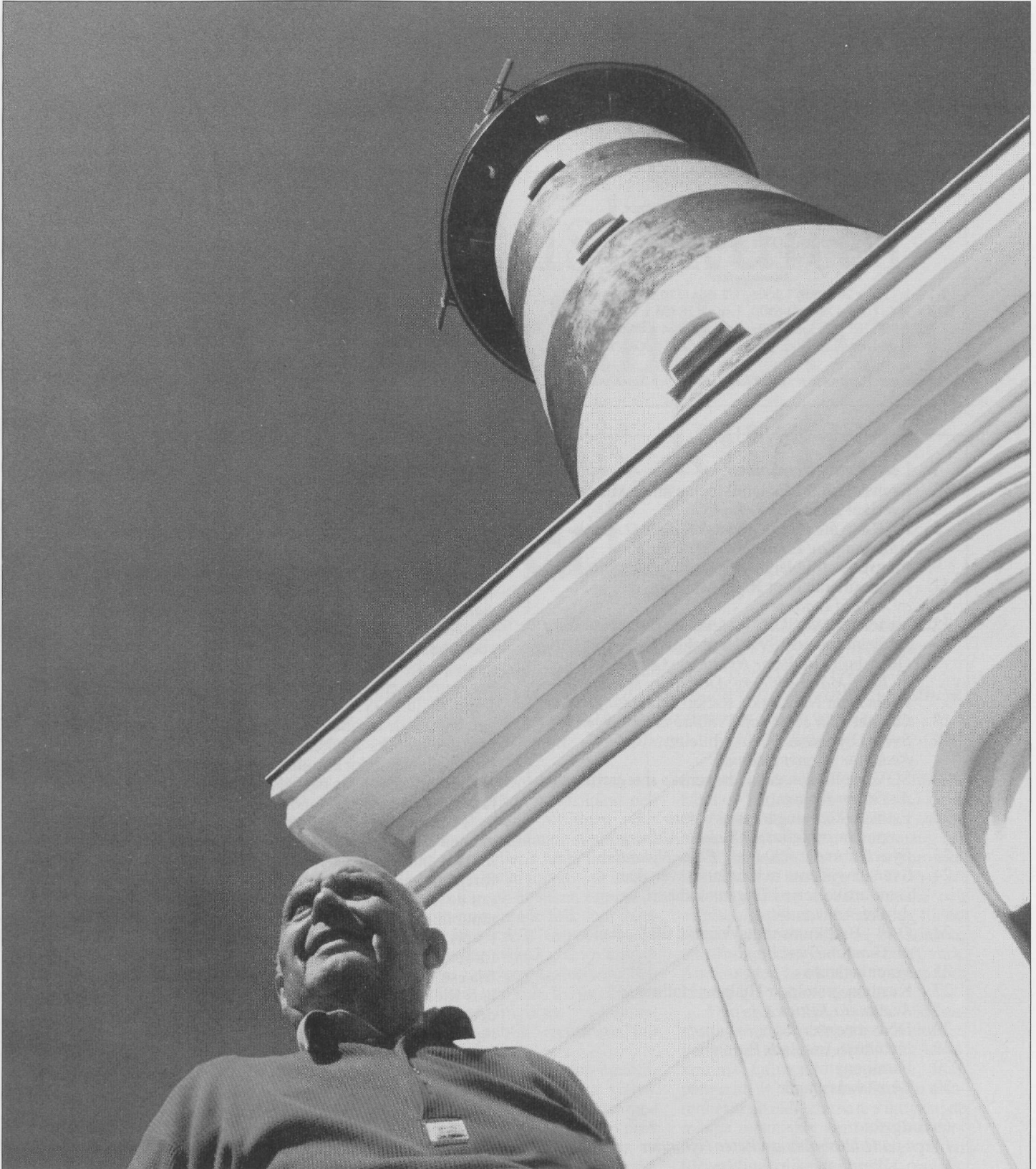

KUSTBON

NR 3
SEPTEMBER
1999
ÅRGÅNG
56

FÖRBINDELSLÄNK FÖR ESTLANDS SVENSKAR

FÖRBINDELSELÄNK FÖR ESTLANDS SVENSKAR

Utgiven av Estlandssvenskarnas kulturförening
SVENSKA ODLINGENS VÄNNER

Ansvarig utgivare: Sven Salin
Redaktör: Agneta Klitter

Kustbons redaktion och SOV:s expedition:
Roslagsgatan 57, 1/2 tr ned, 113 54 Stockholm.
Öppettider: mån-tor 9 - 14.
Stängt i juli.
Tel: 08-612 75 99. Fax: 08-612 77 85.
Hemsida: www.algonet.se/~song

1999 utkommer Kustbon med 4 nummer.
Prenumerationspris: 270 kr helår.
Kustbons och SOV:s postgiro 35 13 11 - 6.

Annonspriser:

1/1 sida (170 x 260 mm) 1.650,-, 1/2 sida (170 x 128) mm 900,-,
2 sp x 128 (112 x 128 mm) 650,-, 1 sp x 128 (54 x 128 mm) 400,-,
2 sp x 84 (112 x 84 mm) 550,-, 1 sp x 84 (54 x 84 mm) 350,-,
dödsannonser 400,-, bilaga minimum 1.000,-/st.

Produktion: Nordreklam · Lindbloms · Realtryck Stockholm 1999

INNEHÅLL

2. Ledaren av Sven Salin
3. Svensk kultur i Estland - och estnisk kultur i Sverige! av Niclas Trouvé
5. Då Runö åter blev "upptäckt" av A O Assar (Inledning av Elmar Nyman)
9. Pingstresa till Nargö 1999 av Christian Bronge
11. Minnesmärke över Rågå Museum av Arnold Lindgren
12. Varför behövs SOV? Referat av Helene Ahlberg
14. Jubileumsresan 1999. Hapsal av Kaire Reiljan; Odensholm av Peter Nylander; Ormsö av Britt-Marie Ahlberg; Dorpat av Monica Ahlström samt Nuckö och Rickul av Elmar Nyman
18. Glimtar från 1912 och 1930 av Elmar Nyman
19. Svenskbybornas 70-årsjubileum Redaktör Jörgen Hedman
20. SOV:s roll i den estlandssvenska integreringen Av Göran Hoppe
22. Estniska föreningar lever vidare - mot alla profetior av Helene Ahlberg
23. Fyra öar under 300 år av Peter Nylander
24. Svenskbygderna och estlandssvenskar i stor artikelserie i Dagens Industri. Av Peter Nylander
24. Ösel - Baltikums motsvarighet till Gotland Av Gunnar Thorell
25. Föreningsinfo
27. Kustbon gratulerar Hjalmar Hallman. Av Agneta Klitter
29. Dödsannonser
30. Hotelltips från Ivar Boman
30. Familjenytt
30. Bemärkelsedagar

Omslagsfoto:

Fyren på Odensholm av Peter Nylander

SOV:s betydelse

Några av oss har i sommar gjort en kulturreisa genom Estlands svenskbygder. Det har i bokstavlig mening varit att vandra i våra förfäders fotspår, att spåra den nu 90-åriga kulturföreningen Svenska Odlingens Vänners ursprung och på olika sätt hedra dess föregångsmän och förkämpar. Denna resa och SOV:s 90-årsjubileum har också gett oss anledning att fundera över föreningens betydelse i snart ett århundrade. Min avsikt är inte att här ge en heltäckande beskrivning av vad föreningen utträttat utan snarare att lyfta fram några väsentliga resultat av föreningens arbete både i Estland och här i Sverige för fortsatt diskussion och för funderingar inför framtiden.

Det viktigaste tecknet på föreningens livskraft är kanske att den överlevt 90 år. Vi har SOV att tacka för att det fortfarande finns rätt många människor som kallar sig estlandssvenskar. Framsynta föregångsmän såsom Johan Nymann och Hans Pöhl insåg hotet om utplåning av den svenska kulturen och det svenska språket i Estland och skapade en nationell väckelse och medvetenhet om svenskhetens betydelse. De startade lånebibliotek med svenskspråkig litteratur, bildade en nykterhetsförening, och så småningom när trycket från förryskningsprocessen lättat efter 1905 års revolution kunde "upplysningsföreningen" Svenska Odlingens Vännen bildas 1909. Utifrån samma erfarenheter i Estland och ungefär sam-tidigt bildade Vilhelm Lundström Riksföreningen för svensk-hetens bevarande i utlandet (numera Riksföreningen Sverigekontakt) som i alla år kraftfullt stöttat SOV:s verksamhet.

Många av oss har SOV att tacka för att vi kunde gå i en svenskspråkig folkskola i Estland, att vi kunde känna samhörighet med estlandssvenskar från olika bygder i Birkas Folkhögskola eller att vi kunde få möjlighet till fortsatt utbildning i det Svenska Gymnasiet i Hapsal. Visst hade SOV också många andra aktiviteter på sitt program såsom jordbrukskonsulentverksamhet, andelsmejeri, tjuvförening, idrott etc, men det är framför allt SOV:s utbildnings- och kulturverksamhet som gett bestående resultat. Man kan fråga sig vad som hade hänt med det svenska språket och den svenska kulturen i Estland om inte dessa skolor kommit till stånd. Även musiken, sången och litteraturen - även på dialekt - bidrog påtagligt till svenskhetens bevarande i Estland.

I och med att Estland blev självständigt 1920 för första gången efter att i århundraden ha lytt under olika främmande makter, inträdde också en ny period i SOV:s historia. Våra föregångare i SOV:s styrelse insåg att de måste agera politiskt om de skulle få något verkligt inflytande i den fria estniska republiken. Så bildades Svenska Folkförbundet, vars styrelse i stort sett var identisk med SOV:s styrelse. Svenska Folkförbundet fick utse en folkminister - Hans Pöhl - i den första fria estniska regeringen och senare en folksekreterare - Nikolaus Blees - i regeringskansliet. SOV kom också att påverka den minoritetslagstiftning som infördes i den första estniska republiken - en lagstiftning som var den mest generösa mot minoriteter som över huvudtaget förekommit i Europa. Svenska Folkförbundet deltog senare i samverkan med andra partier i flera val och kom bland annat att påverka religionsundervisningen i Estland.

Situationen försvårades påtagligt för SOV:s verksamhet vid mitten av 30-talet och över huvudtaget för svenskheten i Estland och så småningom förbjöds SOV:s verksamhet helt

och hållet. Trots detta kom förgrunds-gestalter i SOV såsom Matthias Westerblom och bröderna Ivar och Hjalmar Pöhl att spela en politisk roll efter den sovjetiska ockupationen av Estland. Nu såg estlandssvenskarna ingen annan framtid än en överflyttning till Sverige. Därför inleddes en intensiv förhandlingsverksamhet både med Sverige och med de sovjetiska myndigheterna. Tillståndet beviljades så småningom för överflyttning av 110 rågöbor till Sverige. Situationen förändrades återigen radikalt genom den tyska ockupationen av Estland.

Den utveckling som sedan följde har skildrats i många sammanhang - inte minst i denna tidskrift - fortsatta förhandlingar med Sverige och de tyska myndigheterna, flykt i småbåtar, sjuktransporter etc. Låt mig bara påminna om att när de tyska myndigheterna så småningom gick med på en överflyttning av estlandssvenskarna till Sverige - under något oklara omständigheter, där flera både SOV-företrädare, tyskar och svenskar visade personligt mod - kom ett medlemskort i SOV att spela en väsentlig roll för vilka som skulle betraktas som estlandssvenskar och därmed få följa med Juhan eller Triina till Sverige. Låt vara att ett sådant medlemskort delades ut ganska frikostigt även till ester för den goda sakens skull att rädda dem undan sovjetisk ockupation. SOV kan ändå sägas ha spelat en väsentlig roll vid överflyttningen av estlandssvenskarna till Sverige.

När SOV sedan återuppstod 1945 i Sverige berodde det både på att estlandssvenskarna behövde en organisation som tillvaratog deras intressen i Sverige gentemot de svenska myndigheterna och att kommittén för estlandssvenskarna behövde en motpart. SOV kom därigenom - åtminstone i inledningskedet - att spela en politisk roll vid sidan av den rent kulturella. Det har gällt att inlemma estlandssvenskarna i det svenska samhället.

Viktiga uppgifter för SOV i Sverige har varit - och är fortfarande - att utgöra en förbindelselänk mellan estlandssvenskarna genom att skapa mötesplatser tex vid hembygdsgårdar, kyrkodagar och samkväm av olika slag. Föreningen har också haft stor betydelse genom att samla föremål och material i ett arkiv och dokumentera och sprida kännedom om estlandssvensk kultur och estlandssvenska dialekter i olika publikationer och böcker och i tidskriften Kustbon. Denna verksamhet kan ännu inte anses fullgjord. Det återstår ännu att skildra själva överflyttningen och vad som hänt med estlandssvenskarna i Sverige och med dem som blev kvar i Estland. Det hoppas vi kunna göra i en avslutande del av En bok om Estlands svenskar.

Har SOV någon betydelse och en uppgift för framtiden? Låt mig peka på tre viktiga uppgifter:

1. Estland är åter fritt. Många får tillbaka sina gårdar och kontakterna

mellan Sverige och Estland är nu livligare än någonsin. Här spelar hembygdsgörelserna en viktig roll, men SOV kan utgöra en sammanhållande länk både här i Sverige och med Samfundet för Estlandssvensk Kultur och med kommuner och församlingar i Estland.

2. En ny generation estlandssvenskar födda och uppvuxna i Sverige tar nu över ansvaret. Det gäller för SOV att föra kulturarvet vidare till denna generation och skapa en medvetenhet om den estlandssvenska historien och identiteten. Ett samgående mellan SOV och SONG till Estlandssvenskarnas kulturförening Svenska Odlingens Vänner är ett led i detta arbete.

3. Okunnigheten om estlandssvenskarnas historia och kultur är fortfarande mycket stor både i Sverige och i Estland. Det gäller för föreningen att sprida

kännedom om estlandssvenskarna genom museiverksamhet, utställningar, artiklar och publikationer av olika slag. Här har vi fått draghjälp av Dagens Industri, Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet m fl. Även firandet av vårt 90-årsjubileum kan ses som ett led i detta arbete.

Jag har här pekat på några områden där SOV haft betydelse under sin 90-åriga verksamhet. Men jag har också klart deklarerat att SOV ingalunda spelat ut sin roll. Med firandet av 90-årsjubileet inleder vi vårt arbete med att kraftigt öka medlemsantalet särskilt bland de yngre generationerna och göra den estlandssvenska historien och kulturen ännu mera känd både bland svenskar och ester - med siktet inställt på 100-årsjubileet.

Sven Salin

Svensk kultur i Estland - och estnisk kultur i Sverige!

Det går inte många minuter mellan de svenska popmelodierna på den estniska radion. Det finns knappast något estniskt barn som inte fascinerats av Emil och Pippi. Svensk TV har man ju länge kunnat se via finska sändare - och idag kan man på estnisk TV försöka hänga med i de många turerna i den senaste av svenska kulturyttringar - tvåloperan "Skilda världar".

En yttlig betraktelse skulle alltså tala för att svensk kultur är väl känd och uppskattad i Estland. Möjligen visar dock ett något noggrannare studium att så inte är fallet, eller i varje fall att vi svenskar borde ha än mer av vår kultur att visa upp. En sak är säker, esterna är ett kulturkonsumerande folk som dessutom verkar särskilt intresserat av Sverige och det svenska. Som kulturansvarig vid Sveriges Ambassad i Tallinn, nu på mitt tredje år, har jag många gånger ställt mig frågorna: "vad intresserar en estnisk publik" respektive "hur kan vi nå ut till denna"?

Den första frågan kan nog egentligen bara besvaras av esterna själva, men vi svenskar kan stå till tjänst med att presentera utbudet och ge smakprov ur detta. Ambassadens strävan är att främja svensk kultur i hela dess bredd,

inte minst de delar som är mindre kända i Estland. Som ett led i detta försöker vi förmedla kontakter och på olika sätt stödja kulturevenemang när vi får kännedom om idéer och projekt. I så gott som samtliga fall är dock ett nära samarbete mellan svenska och estniska parter en förutsättning för ett lyckat genomförande av en konsert, utställning eller vad det nu må vara. Ambassaden kan endast fungera som katalysator och mötesplats.

Den andra frågan handlar både om mottagarna och bärarna av kulturen. Pengar krävs nästan alltid för att åstadkomma kulturellt samarbete, men pengarna är långt ifrån allt. Min erfarenhet är att eldsjälarna är viktigast; de många människor som ideellt lägger ner så stor möda och energi på att förverkliga olika kulturella projekt.

FOTO: SVEN SVÄRD

I sommar byggs den första estlandssvenska allmogebåten på femtio år på gården till Aibolands museum i Hapsal; ett museum om estlandssvenskarna och deras kultur.

Forts från föreg. sida

Ambassadens målsättning är att komma i kontakt med så många som möjligt av dessa eldsjälar för att kunna utgöra en förbindelselänk mellan dessa. Vi sitter inte på någon skattkista full med gylene mynt, inte heller har vi som till exempel Danmark och Finland egna kulturinstitut eller kulturattachéer på plats, men våra kontaktnät i Sverige och Estland kan förhoppningsvis vara till hjälp för att få saker att hända.

En bärande idé för ambassaden är att söka stimulera uppbyggnaden av olika stödjepunkter för det svenska i Estland. Den estniska ambassaden i Stockholm torde för övrigt arbeta för det omvända i Sverige. I detta arbete gynnas vi dels av den historiska gemenskapen mellan våra länder, dels av de oräkneliga och ständigt växande mellanmänskliga kontakter som existerar och som bidrar till det stora intresset för varandras kulturer.

I Estland är svenskspråkigheten en viktig bärare av svensk kultur. Genom de många ester som, inte minst tack vare de svenska lärare som är verksamma runt om i landet, lär eller lärt sig svenska skapas ett viktigt nätverk av människor med goda kunskaper om och kontakter i Sverige. Dessa personer är viktiga bärare inte bara av det svenska språket, utan också av den svenska kulturen. Låt mig här särskilt nämna de många Sverige-esterna och de allt fler svenska företag som är verksamma i Estland. Dessa båda grupper bygger tusentals små broar över Östersjön vilka var och en underlättar den kulturella - liksom den kommersiella - trafiken mellan våra länder.

Ambassaden är givetvis i sig självt en viktig samlingspunkt för det svenska i Estland, men vi försöker också på olika sätt att bidra till framväxten av andra centra för svenskheten. Låt mig

nämna några. Universitetet i Tartu, med dess omfattande svenskundervisning, skulle nog glädja sin grundare kung Gustav II Adolf som från parken bakom det nyrenoverade universitetshuset nöjt kan betrakta sin skapelse. Även Gustav Adolfs-gymnasiet i Tallinn är som bekant ett resultat av kungens lärdomsiver - och utgör alltså en viktig källa till svensk kunskaper hos unga ester, liksom Pedagogiska högskolan i Tallinn, varifrån många av de blivande svensklärarna utexamineras. På Nuckö Gymnasium har ungdomarna givetvis en särskilt inspirerande miljö - de gamla svenskbygderna - att lära sig svenska i. Många är de exempel jag mött på den speciella samhörighet som skapats hos eleverna genom internatet på Nuckö och kontakterna med Sverige - en samhörighet som nog varar livet ut. Ambassaden samlade för en tid sedan Estlands svensklärare till en träff. Vi var alla förvånade över bredden av det intresse som ännu finns för att lära sig svenska. Många är de platser i Estland där barn, ungdomar och vuxna - oftast av eget intresse - valt att förkovra sig i svenska. Även längst i öster, i Narva, där det ryska språket ännu dominerar, finns en svensk lektor och elever som talar svenska!

På femte våningen i Nationalbiblioteket vid Tõnismägi i Tallinn, finns ännu ett svenskt centrum i Estland. Sedan ett par år tillbaka finns där ett nyrenoverat Sverigerum, eller egentligen två rum, i gult och blått med egna svenskspråkiga bibliotekarier, svenska böcker, video och CD-ROM-dator m.m. Besök rummen nästa gång ni kommer till Tallinn - och bidra gärna med böcker eller kunskaper till rummet!

Slutligen, låt mig komma till det som ligger mig särskilt varmt om hjärtat, nämligen det estlandssvenska! När jag vid midsommartid 1997 för första

gången kom till Hapsal fanns där ett tomt hus nere vid hamnen. Man sade mig att där skulle bli ett museum om estlandssvenskarna och Aiboland. Det krävdes knappast någon övertalning för att få mig att inse värdet av att skapa en samlingspunkt för det estlandssvenska - och förhoppningsvis för det svenska i allmänhet - på estnisk mark. Återigen kan jag vittna om betydelsen av eldsjäljar. De som varit verksamma på museet har, som många av Kustbons läsare nog själva kunde konstatera i samband med firandet av SOV:s jubileum i somras, gjort ett fantastiskt arbete och har på några år lyckats skapa inte bara ett museum, utan ett levande kulturcentrum.

Det är värt att stödja!

Genom museet skapas bättre förutsättningar att sprida kunskapen om den estlandssvenska kulturen i Estland. Låt mig här särskilt nämna ett samarbetsprojekt mellan ambassaden och museet som kommer att presenteras i oktober, nämligen översättningen av Sven Danells "Guldstrand" till estniska. Det är min förhoppning att boken kommer att köpas av många ester - för egen förkovran om det egna landets historia eller som fin gåva till vänner och bekanta.

Sverige har även, genom medel ur den s.k. Östersjömiljarden, bidragit till renoveringen av svenska S:t Mikael kyrkan i Tallinn. Jag vill här passa på att nämna församlingen som en annan viktig samlingspunkt för svenskt andligt och kulturellt liv i Estland. Det är min övertygelse att kyrkan, när arbetena väl är klara, kommer att bli en fridfull och fin plats mitt i Tallinns gamla stad för alla som vill söka sig en stunds lugn och ro från vardagens stress.

Vilken roll spelar då estlandssvenskarna i allt det här? Mitt svar är en fråga: "Vilka kan vara bättre lämpade att sprida kulturen i båda riktningarna över Östersjön - det svenska hitåt, och det estniska till Sverige, än estlandssvenskarna?" Håri ligger en utmaning inte minst för den yngre generationen av estlandssvenskar!

Jag har hört många svenskar säga att de gärna skulle vilja veta mer om och se mer av estnisk kultur i Sverige. För ambassaden är även detta en viktig uppgift, att främja kulturutbytet i andra riktningen. Den som liksom jag med hundratusentals andra i somras upplevde sin första sång- och dansfestival vid sångarfältet i Tallinn, den som njutit av Pärts toner framviftade av Neeme Järvis taktpinne, eller den som förtrollats av Jaan Kross' skildringar av ett svunnet Estland - den vet vad jag menar. Estland är ett fantastiskt land med en fascinerande kultur. Låt oss sprida den - och den svenska kulturen i Estland - tillsammans!

Niclas Trouvé
Förste ambassadsekreterare
Sveriges Ambassad
Tallinn den 15 augusti 1999

Under denna sommar har ett stort antal estlandssvenskar, deras rikssvenska makor/makar och deras barn besökt hela de forna Svensk-Estland/Aiboland/. Småningom kommer givetvis olika aspekter på dessa resor att återges i Kustbons spalter.

Några objekt var särskilt centrala för de flesta besökarna: kyrkorna - i flera fall ruiner efter dem - och godsens eller lämningarna efter dessa. Nämnade institutioner spelade en central roll i estlandssvenskarnas långa historia i öst. Som ytterligare intressanta objekt kan nämnas tre museer som återspeglar estlandssvenskarnas liv i helg och söcken. Jag syftar på de utmärkta utställningarna dels i Estlands Etnografiska Museum (Eesti Rahva Muuseum) i Tartu/Dorpat, Aibolands Museum (Rannarootsi Muuseum) i Hapsal - det senare som bekant alltjämt under uppbyggnad - och Lyckholms museum på Nuckö.

Som bakgrund till de väntade skildringarna av olika evenemang undet detta jubileumsår, borde det intressera Kustbons läsare att ta del av hur rikssvenska skribenter före estlandssvenskarnas uppbrott under andra världskriget för sina läsare skildrade besök hos de "exotiska" stamfränderna i österled. Början göres i detta nummer med en artikel av A.O. Assar i Norrköpings Tidningar den 16 augusti 1930 med rubriken Då Runö åter blev "upptäckt". (Borde särskilt intressera det trettiotal runöbor som i juli i år besökte sin forna hemö).

Illustrationerna som åtföljer artikeln är inte artikelförfattarens.

Elmar Nyman

gen finns i Sverige på samma gång. Att de kunnat bibehålla sig visar vilken seghet den svenska rasen kan utvecklas även under de enklaste levnadsomständigheter, ty gäller detta särskilt Runö, där befolkningen till stor del existerar på sitt sälskytte, som är både riskfyllt och hårdt vinterarbete.

Jag nämnde, att min personliga bekantskap med Runö grundar sig på Svenskby. Ja, så är verkligen förhållandet. Och medan jag skulle resa till Svenskby, men aldrig kom dit, kom jag till Runö, som jag dittills, liksom nästan alla andra i Sverige på den tiden, aldrig hört talas om.

De första uppgifterna om Runösvenskarna.

Förhållandet var, att jag 1908 av Kungliga Kommerskollegium fått ett speciellt uppdrag att besöka Finland och Ryssland. Min resa skulle gälla en del av Rysslands större städer och sträcka sig till Odessa vid Svarta havet.

Men samtidigt med detta skulle jag på anmodan av några svenska och svenskamerikanska tidningar besöka Gammalsvenskby och svenskarna där, ty de hade ju vid denna tid fått hjälp

Då Runö åter blev "upptäckt"

Ur Norrköpings Tidningar 16 aug 1930.
Av A. O. Assar

Ballongföraren ing. Fränkel intresserade sig för den svenska folkspillran i Östersjön; sedvänjor som levat kvar i århundraden.

På inbjudan av sångsällskapet O.D. i Uppsala gästas Stockholm i dessa dagar av ett 50-tal Runöbor, män och kvinnor, vilka genom sina egendomliga nationaldräkter väcka stort uppseende, liksom fallet var med Svenskbyborna, då de kommo hit. Det finns också ett visst sammanhang emellan Runö och Svenskby. Såväl i historiskt avseende som beträffande undertecknads bekantskap med dem. Ty Svenskbyborna stamma från samma trakter vid Östersjön som Runöborna, skillnaden är den, att då Svenskbyborna måste utvandra i slutet av 1700-talet på grund av förtrycket och hotet om livegenskap, kunde Runöborna stanna kvar på sin ö, som i sitt isolerade läge midt i "Rigahavet" bjöd på större säkerhet mot förtryck och förskingring. Det egendomliga är att just nu dessa båda spillror i den svenska förskingrin-

På väg från kyrkan.

under sin hungersnöd från Sverige, genom deras dåvarande lärares, sedermera pastors, Hoas föranstaltande. Man ville både i Sverige och Amerika veta, hur de hade det, och om möjligen mer hjälp behövdes. Komna till universitetsstaden Charkow i södra Ryssland rasade emellertid koleran svårt i dessa trakter och man varnade oss för att fortsätta längre söderut. Och då mitt sällskap på inga villkor ville resa vidare måste jag foga mig och vända och fick därför aldrig se Gammalsvenskby.

I Petersburg hade man emellertid sagt, och det upprepades nu i Charkow av en man från Riga, att det fanns gamla svenska samhällen eller kolonier på andra och närmare håll, nämligen i östersjöprovinserna, som i avseende på ålder och egendomligheter voro vida märkvärdigare än Gammalsvenskby. Och gällde detta i all synnerhet om Runö. Min sagesman i Charkow hade själv sett Runöbor då han var hemma. De brukade nämligen komma seglande till Riga en gång om året, då de väckte stort uppseende genom sin egendomliga klädsel. Och gällde detta särskilt kvinnorna, som voro klädda i rent av praktfulla nationaldräkter, som de likväl själva tillverkat. De voro ganska språkkunniga, åtskilliga av dem hade kunnat både tyska, lettiska och estniska. Men sinsemellan talades endast svenska eller också ett eget, ålderdomligt språk, Runöspråket, som ingen förstod utom de själva. Svenskar voro de i alla fall och en lärare vid läroverket i Riga hade sagt, att de härstammade från de gamla vikingarna. De gifte sig aldrig utom sin svenska ras. (Det fanns nämligen fler svenskar på Östersjöns östra kust.) Kvinnorna voro i allmänhet vackra.

Besökare, som buros i land av männen.

Att detta om Runö väckte min utomordentliga förvåning kan man ju förstå, och jag beslöt att resa dit. Vi vände alltså i Charkow och foro över Pultava, (vårt sorgliga gamla Pultava, som nu under zartiden var en stor garnisonsort), Varsjawa, Polen, till Riga. Det svenska konsulatet därstädes förestods vid detta tillfälle, på sommaren, av en dansk. Han hade hört något om Runö och talat med somliga av dem men berättade, att det var ytterst besvärligt att komma dit. Han hade varit på den stora badanstalten i Arensburg, på ön Ösel, och passerat Runö, men på mer än en svensk mils avstånd därifrån. Stränderna voro nämligen så långgrunda att det var omöjligt att komma dit på annat sätt än i mindre båtar och så bli buren i land av de barbenta Runömännen. Det var som på somliga av Söderhavets öar. Signalerade man till infödingarna, att man ville till ön, brukade de hämta dem, om de funno det lämpligt. Men det var ytterst få som varit där. Runöfolket levde för sig självt på något landbruk och sälsskytte och fiske. Ön var nämligen endast omkring 5 kilometer i längd och 3 å 4 kilometer i bredd. Förresten var det

nästan endast en sandrevel midt i den stora Rigabukten, 12 svenska mil från Riga och 8 mil från Arensburg. Till Kurlands kust var det 4 mil. Invånarnas antal uppgick icke till fullt 300 personer. I sälsskytte voro de utomordentligt skickliga; det påstods, att de sköto emellan 1 - 2,000 sälar varje vinter, ty jakten på dessa djur skedde endast vintertid. Och som ryska myndigheterna förbjudit dem att använda vanliga gevär, eftersom de så starkt höllo på sin svenska nationalitet och icke ville lära sig ryska eller emottaga ryska präster eller lärare, måste de använda sina gamla flintlåsgewär, med modeller från Karl XII:s tid, kulgevär, som de själva tillverkade. Deras biblar och psalmböcker på svenska voro också från samma tid. Förresten voro de mycket religösa och gingo i kyrkan varenda söndag både stora och små. Kyrka hade de, fast en gammal sådan, men ofta voro de utan präst. Då tjänstgjorde någon av sälsskyttarna själva som präst genom att läsa predikan ur någon gammal postilla, och så sjöngs det psalmer. De valde själva bland sig både domare och länsman. Det var endast prästen som var studerad karl. De lydde ända sedan fredsslutet med Sverige i början av 1700-talet direkt

under ryske kejsaren i Petersburg och kallades ryska kronobönder. I freden hade de tillförsäkrats fri religionsutövning och äganderätten till jorden på sin ö. Men skogen hade ryska kronan slagit under sig. Det var klart, att dessa upplysningar skulle i hög grad reta min nyfikenhet. Det där om flintlåsgewären trodde jag inte på, och knappast vad som berättats om bibel och psalmbok heller. Ty huru skulle det vara möjligt att något dylikt skulle förekomma eller existera på endast 20 timmars segling från Stockholm och i en livligt trafikerad del av Östersjön, på vägen till Riga, en stad med över 500,000 innevånare. Och detta skulle vara okänt i Sverige. Men det var så i alla fall. Det ser ut som om vi helt och hållet glömt våra stamfränder på andra sidan Östersjön, efter det dessa länder förlorats i kriget. Ja, till den grad, att det finns svenskar, som tro, att svenskarna på Åland och i Finland äro finnar, trots att de äro av lika god svensk stam som vi i Sverige. Detta har jag erfarit många gånger både hemma och borta.

"Vem talar svenska här."

Enligt de råd jag fått på konsulatet for jag med en ångare som gick till

Arensburg; och dess kapten var vänlig nog att signalera till ön och till och med ligga stilla en god stund när vi kommo midt för den. Men det var omöjligt att få något svar därifrån. Vi kunde se att det fanns människor på stranden, men ingen lyssnade till våra signaler. Och då en del förnämliga ryska passagerare blevo otåliga, vågade kaptenen icke dröja längre utan vi måste fara utan att ha fått förbindelse med Runö. Det fanns intet annat att göra än att fara med till Ösel och så på återvägen försöka samma manöver igen.

Arensburg är en härlig badort och det var intressant att få se den. Om Runö gällde här samma omdömen som i Riga. Från Ösels huvudstad brukade Runöborna hämta sin post en gång i månaden eller så på sommaren. På vintern kunde förbindelsen med ön vara avbruten många månader.

På lördagskvällen, dagen efter vår ankomst till Arensburg, kom emellertid det överraskande meddelandet, att Runöborna med en stor, öppen "vikingabåt" kommit in i hamnen. Att vi genast rusade dit var ju klart, och vi träffade på dem ute vid yttersta piren. Och jag måste bekänna, att jag blev ytterst förvånad och glatt överraskad, då på mitt anrop

på svenska svaret kom ögonblickligen: "Vem talar svenska här?" Och så kom resonemanget igång. Men att så se dessa män, klädda i gammaldags gråa svenska vadmalskläder och med sälskinnssockasiner på fötterna i stället för skor! Precis som indianer. Och dessa gestalter! De sågo verkligen ut som vi föreställa oss de gamla vikingarna. Min begäran att få följa med till Runö beviljades genast, men de ville inte segla hem förrän på söndagskvällen. På söndagsförmiddagen skulle de gå i den estniska kyrkan, dit jag också gick. Där väckte de stort uppseende, då de vandrade uppför stora gången i den fullsatta kyrkan. Och det viskades på olika språk: "Svenskar från Runö, svenskar".

På söndagskvällen bar det så iväg med den stora öppna båten, men som det var ganska lugnt väder kommo vi icke fram till Runö förrän på måndagsförmiddagen. Här blevo vi nu burna iland av de kraftiga männen. De kvinnor vi genast mötte på stranden, stickande på sina strumpor, hälsade oss välkomna på god svenska. Och nu fick man se och höra, att allt som sagts om Runö var sant och mer än det. Invånarnas antal då var 273, de valde själva sina ämbetsmän, både domare och länsman,

och de sköto sälarna med flintlåsgevärr. Vad bibel och psalmbok beträffar så var bibeln i kyrkan ända från 1618, tryckt i Stockholm, och skänkt till Runö av Karl IX:s naturlige son, Carl Carlsson Gyllenhjelm, alltså halvbror till den store Gustaf II Adolf. Psalmboken var 1695 års svenska psalmbok.

Efter detta första besök följde flera andra och bland annat som blev följden därav var bidrag från Sverige och Amerika till den nya kyrkan. Under kriget, innan bolsjevikerna erövrat Riga, och strax efter det de jagats därifrån, avgingo hjälpepeditioner till Runö under ledning av undertecknad. Det skedde på anmodan av befolkningen genom deras dåvarande svenske präst, prosten Linderstam, som bland annat sändt en skrivelse i ärendet till utrikesdepartementet i Stockholm. Den ena gången fingo de då 700 kilo socker, för vilket särskild licens utfärdats för undertecknad. Förbindelserna ha fortsatts och till och med ärkebiskopen i Uppsala och sångsäll-

Höbärgning på Runö. Höskrandan kallades på Runö för polykarpus. Den som håller i tömmarna lär vara Johannes Ellerbusk.

Runö skolbarn på vinterutflykt. (Foto sannolikt från 1920-talet)

skapet O.D. ha varit där. Stora litterära verk om Runö och dess urgamla svenska folk ha utgivits, bl a med anslag ur Långmanska fonden, vilka väckt stor uppmärksamhet i utlandet.

Och här bör kanske nämnas, att Runöborna efter kriget begärde bli ställda under svensk överhöghet, men att denna begäran aldrig kom fram till Stockholm, som utlovat var, åtminstone icke i rätt tid. Nu höra de till Estland.

Ballongfararen, som "upptäckte" Runöborna.

Den förste i Sverige, som så att säga upptäckte Runö, var ingenjör Fränkel, som skulle ha följt med Andrée i ballong till Nordpolen, men fick stanna hemma. Detta skedde efter en ballongfärd över Östersjön, då han hamnade på ön Ösel och kom till Arensburg. Det var där han av en garverifabrikör fick höra talas om Runö och de märkvärdiga svenska salskyttarna där. De idkade nämligen byteshandel med honom. Fränkel skaffade sig en båt och for dit och blev utomordentligt överraskad över vad han fick se och höra. Men detta kände jag icke till vid det tillfälle jag kom dit. Ej heller att genom Fränkels föranstaltande svensk präst kommit till ön. Hos denne kom jag emellertid att få bo, tillsammans med hans svåger, lektor Hemmendorff från Stockholm. Det var han och undertecknad som i korrespondenser till tidningarna kommo att göra ön bekant. I ett av dessa resebrev hade jag berättat något om vardagslivet

på ön och bl a en höslåtter, som jag kallat "en folkets skördefest i midsommarnatt, en älvalek i verkligheten", som lektor H. betecknade som ingalunda överdrift utan endast "verklighetsmålning".

Jag tillåter mig emellertid att avsluta detta om Runö med vad han själv skrev i sin dagbok om den gamla svenska skön i Österhavet.

"Intet på Runö väcker dock sådant intresse och griper främlingen så starkt som gudstjänsten. Träder man en söndagsmorgon in i den lilla omålade men

snidade träkyrkan från drottning Kristinas dagar och ser de härdade gestalterna, alla i nationaldräkt, och hör den dånande sången efter 1695 års psalmbok, gamla svenska psalmboken, så grips varje svensk, han må för övrigt hysa vilka åsikter som helst, utav en djup rörelse. Han står här midt ibland en rest av flydda seklers Sverige, så omedelbar, så påtaglig, så äkta, som väl knappast någonstades för övrigt på jorden, en sista *levande* återstod ifrån den tid, då Sveriges bönder under psalmsång drogo fram som segrare över Europas slagfält." □

Estlandssvenskarnas kyrkodag

lördagen den 16 oktober kl 13.00
i Immanuelskyrkan i Stockholm.

Ur programmet: Vi kommer både i gudstjänsten och på kyrktoget att få lyssna till präster som har anknytning till estlandssvenskarna och svenskbyborna, bl a biskop Henrik Svenungsson, Åke Hedström, Marianne Sautermeister, Staffan Beijer, Folke Elbornsson och Elisabeth Hedfors.

- Det blir mycket sång och musik av Immanuelskyrkans och estlandssvenska förmågor.
- Efter det sedvanliga kyrkkaffet kommer estlandssvenskar att berätta personliga minnen från gudstjänstlivet i Estland.

Hjärtligt välkomna!
STYRELSEN

Pingstresa till Nargö 1999.

Av Christian Bronge

När jag var liten på 1950-talet hörde jag berättas om att det fanns ett land som hette Estland som hade uppslukats av det jättelika Ryssland. Detta gjorde mig nyfiken, och nyfikenheten bara växte under de årtionden av förtigande och förnekande som följde. När jag sedan långt senare kom att gifta mig med Laine Boresjö, på mödernets tillhörande Nargösläkten Bertelson, fann jag mig ha en personlig anknytning till Estland. Så kom då frigörelsen och Nargö, som dittills hade varit någonting av en abstraktion för mig, materialiserade sig som en plats i sinnevärlden, möjlig att besöka.

Av olika skäl dröjde det ända tills i år innan jag och Laine slutligen kom iväg på en resa till Nargö, organiserad av Margit Rosen. Min svärmor Asta, som växte upp i Bakbyn och lämnade Nargö redan 1931, hann tyvärr avlida för ett par år sedan. Med på resan var dock flera f.d. Nargöbor och deras barn och barnbarn. Efter en regnig och blåsig sjöresa från Pirita nalkades vi det grunda inloppet till hamnbassängen innanför en bastant pir. Ön erbjöd en anblick som erinrade om Gotska Sandön. Här kunde man emellertid konstatera att öns kust var tryfferad med kolossala flyttblock, något som bara undantagsvis förekommer på Gotska Sandön. Vi klev iland, gick förbi den tidigare ryska vaktstugan och kom efter bara några 100 m upp i skogen fram till vandrarhemmet. Det är en nyuppförd träbyggnad som inrymmer matservering, toaletter, sammanträdesrum m.m. I närheten finns ett par

friliggande hus där man kunde logera. Allt av högsta standard, och mycket smakfullt utformat. Efter att ha lunchat och packat våra tursäckar, begav vi oss i sällskap med familjen Wiliberg på vandring norrut mot Bakbyn. Ganska snart kom vi fram till den smalspåriga järnvägen som vi följde. Till vår stora bestörtning hade vi fått veta att tåget och järnvägen, som till förra året hade varit i drift, nu var ur funktion. Diesel-loken sades vara vandaliserade och plundrade. (Inser Viimsi kommun vilken första rangens turistattraktion som här håller på att gå den ur händerna? Än går förstörelsen att hejda!) Vid "Danske Kungens Park" fiskade plötsligt Vello Wiliberg fram en handritad kartskiss och sade nu skall vi leta rätt på grunden till det Bertelsonska huset (och flera andra, förstås). Jodå, grunden fanns där, ordentligt skogöversvuxen. Här låg alltså huset som Asta hade visat oss ett svart-

vitt foto på. Stranden med sina block såg bekant ut från andra foton. Den ena grunden efter den andra dök upp i den täta undervegetationen. Det var naturligtvis en alldeles särskild känsla för Laine att stå där på de övervuxna lämningarna av familjens hus. Självtänkte jag att tänka på hur man kan stå där vikingatidens Birka låg och fundera över hur det kan ha sett ut och över de tusen år som har gått. Här hade bara 50 år gått, och ändå hade Bakbyn karaktären av ett fornminnesområde. Men här fanns det med på resan livs levande människor som själva som barn hade upplevt hur det en gång var, och som nu gick med sina små spadar och grävde och letade i förhoppning att hitta gamla tomtgränsmarkeringar eller stenar som de mindes från sin barndom. Vi skildes från familjen Wiliberg och tills vidare lämnade den nära historien därhän vandrade vi vidare norrut. Vädret hade nu blivit riktigt soligt och skönt och vi kunde till fullo njuta av den omväxlande och vackra naturen, än var det lövängar, än var det gles tallskog, än var det våtmarker. Efter en paus för kaffe och korvgrillning på stranden kom vi fram till fyren på öns norra udde. I dess närhet låg ett antal vitmenade hus som enligt uppgift beboddes av personal från Kustvakten. Lite av och till stötte vi på övervuxna bunkrar i skogen. Dessa militära anläggningar måste ha sett anskrämliga ut när de var nybyggda. Nu tycker åtminstone jag att naturen har

Laine vid vårt nattkvarter.

läkt sina sår väl och att bunkrarna har ett historiskt värde, vittnande om det stormiga 1900-talet. Vi följde västkusten söderut, och nu var det verkligen fråga om en storartad naturupplevelse. Sand- och grusstränder omväxlade med sten- och blockrika uddar. Ibland gick lövskogen ända ner till stranden för att lite längre fram avlösas av högstammig granskog värdig en John Bauer. Laine, som skådar fågel, fick flera "årskryss". Dagen var så långt framskriden att vi beslöt att tvära över ön i riktning mot serveringen. Vi fann en stig, d.v.s. ett jeepspår som gick i sydostlig riktning. Efter knappt 3 km nådde vi den stora depå för sjöminor som ryssarna hade haft mitt inne på ön. Där låg mängder av

magasinsbyggnader utmed stickspår från järnvägen och området var inhägnat med dubbla taggtrådsstängsel behängda med tomma plåtburkar. Ett och annat vaktorn skymtade. Alltsammans var lämnat i total oordning och förödelse. Vi tittade in i en vagnhall belamrad med utspilld olja, maskindelar verktyg och allsköns skrot. Utanför stod ett förstört diesellok. Tiden medgav inget mer snokande från vår sida, vi var trötta och hungriga. När vi kom tillbaka valde vi att inkvartera oss i byn Männiku ca 2 km söderut från serveringen. Den hade varit officersförläggning men beboddes numera delvis av ett par estniska familjer. Vi sov som ryska officerare i de härliga mjuka

bolstren. Rinnande vatten och el var det först lite si och så med, men det kom igång efter ett tag. Nästa dag ägnade vi åt att gå söderut, först till Hülgekariudden med dess dynfält, sedan längs sydkusten till det stora gräsbevuxna område där Storbyn hade legat. Nu kunde man skönja murverk, yttertrappor m.m. lite här och där, men det var först senare när vi såg fotografier från tiden före ockupationen, som vi insåg hela vidden av den förstörelse som här hade gått över ett livaktigt samhälle. Den enda byggnad som stod kvar, om än som ruin, var kyrkan. "Där blev jag döpt" sade senare en av rese-deltagarna. Vi toppade upp vår vandring med att besöka kyrkogården som ligger lite avsides från kyrkan, nere vid stranden. Kyrkogården var mycket riktigt som vi hade hört, vanhelgad och förfallen. Rostiga järnkors, berövade sina namnplåtar av mässing, plundrade gravar, allt vittnesbörd om en total likgiltighet för sådant som vi har fått lära oss att hysa vördnad för. På återvägen hann vi med några tittar in i de övergivna ryska logementen och sällskap-slokalerna söder om Männiku. Där stod också i ett miserabelt skick de två diesellok som figurerade i ett TV-program om Nargö som sändes i svensk TV för ca 5 år sedan. Båtresan tillbaka till Pirita bjöd på betydligt bättre väder. Vi hade inte mer än kommit hem till Stockholm förrän vi började längta tillbaka till Nargö. Avslutningsvis kan jag konstatera att Nargöresan fullständigt överträffade mina tidigare förväntningar. Aldrig hade jag trott att denna lilla ö skulle ha så mycket intressant att erbjuda besökaren. Med adress i första hand till de ansvariga i Viimsi kommun hoppas jag att denna skatt framdeles förvaltas på ett förnuftigt sätt. □

Författaren vid Hülgekari ots.

Minnesmärke över Rågö Museum

Text och foto Arnold Lindgren

Rågö museum, som invigdes den 11 augusti 1935, revs och flyttades bort ifrån ön i april 1940 i samband med rågöbornas evakuering, fick sitt hedervärda minnesmärke den 11 juni i år på platsen där museet stått.

Aibolands museum i Hapsal stod för initiativet och genomförandet, som leddes av dess föreståndare Alar Schönberg. Redan tidigare hade man med ett minnesmärke markerat platsen för Nuckö klockaregård.

Från Sverige reste vi, en grupp på 25 personer för att närvara denna dag, den 11 juni 1999, på Lilla Rågö och i finaste försommarväder anlände vi till ön. Gruppen som åkte via Korkis var först på plats vid Storbyn och genast satte delta-

garna från släkten Mihlberg-Söderberg i gång med att snygga till platsen och slå gräset med sina från Gräsö medhavda liar. Sedan kom också folket, vars överfart ordnades via Paldiski, och slutligen museifolk och ungdomar från Estland samt förste sekreterare Niclas Trouvé från Sveriges ambassad i Tallinn med tillresta släktingar.

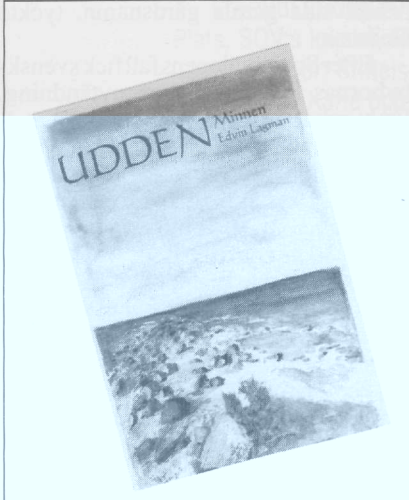
Det blev riktig högtidlig stämning, när ca 40 talet personer samlades till ceremonin. Själva resandet av minnesmärket lyckades tack vare Fred Söderbergs företagsamhet och medhavda redskap. Alar Schönberg öppningstalade. Därefter gick ordet till Rågöföreningens ordförande Arnold Lindgren, som rik-

tade rågöbornas tack till de företagssamma och duktiga människor i Estland, som ser till att minnet av estlands-svenskarna, deras historia och folkliga kultur fortlever och bevaras i landet. Aivar Pöldvee från Harjumaa Museum beskrev Rågö museums tillblivelse och historia. Rågö museum var det första riktiga hembygds museet i Estland. Slutligen talade Niclas Trouvé från Sveriges ambassad och utbringade ett fyrfaldigt leve för Rågö museum.

Minnesskylten, som är på både estniska och svenska lyder: "Här uppfördes Rågö museum år 1935 av Lilla Rågös bönder. Initiativet togs av Per Söderbäck från Sverige. Museet nedmonterades och flyttades bort från ön år 1940 då rågöborna fördrevs undan Sovjetunionens militärmakt. Museets byggnader (rökstuga och uthus) härstammade från Ippgården, Storbyn, Lilla Rågö".

Fem personer bland de närvarande, Sigrid Öström, Karin Ericsson, Alice Viklund, Ragnar Rosenborg och Einar Mihlberg kunde i tankarna återgå till invigningsdagen 1935, för de hade varit med då också. Därefter for somliga av oss tillbaka till vår inkvartering på fastlandet, medan andra mera företagssamma, som tältade på ön, kunde fortsätta att njuta av Rågös fina försommarkväll och natt.

Förste sekreterare Niclas Trouvé från Sveriges ambassad i Tallinn talar vid minnesmärket över Rågö museum den 11 juni i år.

Edvin Lagmans bok
"Udden - minnen"
finns att köpa hos SOV.
174 sidor. Tryckt 1997.

Medlemspris **150:-**
Ej medlem **200:-**
Porto tillkommer.

Förlorar man sina rötter tappar man också bort en del av vem man är. Estlandssvenskarnas kulturförening SOV behövs för att bevara kulturen åt kommande generationer och andra svenskar. Det är slutsatsen av ett seminarium om meningen med föreningen som hölls den 8 maj.

Varför behövs SOV?

Helene Ahlberg

Varför behövs det en förening för estlandssvenskar? Det diskuterades under ett seminarium i SOV:s lokaler på Roslagsgatan.

Bakgrunden är att medlemstalet i föreningen sjunker och det blir allt svårare att få ekonomin att gå ihop. För att få tips och idéer från andra föreningar med liknande bakgrund hade bland andra Ülo Ignats, chefredaktör för Estniska Dagbladet, och en representant för svenskbyborna bjudits in. Nils Buskas, som skulle tala för svenskbyborna, fick dock förhinder och ersattes av Jörgen Hedman, själv med finlandssvenska rötter men väl bevandrad i gammal-svenskbybornas föreningsliv.

- Som aktiv vet jag att det inte alltid finns tid till att reflektera över för vem vi gör detta, och vad som är målet. Jag hoppas att detta kan öppna en debatt, sade Monica Ahlström, ordförande i SONG tills föreningen nyligen slogs samman med SOV, nu vice ordförande i SOV och ansvarig för seminariet.

Ülo Ignats berättade om esternas föreningsliv i Sverige, som fick ett stort uppsving sedan Estland öppnades mot omvärlden, om problemen att aktivera unga i karriären och att få unga att lära sig språket (läs mer i artikeln på s 22). Förutsättningarna skiljer sig en del från

estlandssvenskarnas, men det finns även paralleller.

Jörgen Hedman berättade om hur svenskbyborna lyckats att bevara sin särart. Den gammalsvenska bosättningen i Ukraina hade 1000 invånare. 900 av dessa kom till Sverige 1929. (262 vände åter ett par år senare.)

Två tredjedelar av svenskbyborna bosatte sig på Gotland, med korta distanser mellan familjerna.

- Det har inneburit mycket tätare kontakter än för estlandssvenskarna och en större kontinuitet. Släktskapet inom byarna betyder mycket, liksom att de arbetat medvetet med sammanhållning och betonande av det unika, sade Jörgen Hedman.

Men samtidigt har man helt tappat kontakten med det gamla.

- Få har egna minnen och banden till bosättningen i Ukraina är klippta. Det finns ingen tanke på att återta jord, berättade Hedman.

Det fick stor vikt att svenskbyborna tidigt byggde en egen hembygdsgård.

- Därmed har de en stor fördel framför estlandssvenskarna - varken Vikingagatan eller Roslagsgatan har samma funktion eller känsla, sade Jörgen Hedman.

Att kören är intakt har också stor be-

tydelse, liksom de återkommande samlingsarna: På återkomst/ankomstdagen till Sverige samlas man i Roma kyrka. Veckan därpå är det samling i Huskvarna. Det hålls också höstfest och samling den 2:a advent.

Svenskbyborna har jobbat regelbundet med dialektkurser. Åttlingarna ska kunna läsa och förstå dialektala ord och uttryck.

Andra fördelar för sammanhållningen är att svenskbynamnen är mycket utmärkande och att det funnits ett positivt allmänintresse bland svenskarna.

- De ingifta har ibland varit mer intresserade än svenskbyborna själva, berättade Jörgen Hedman.

Så positivt var det visserligen inte från början, när de kom till Sverige mitt under en ekonomisk kris: "Ryssjävlar, de kommer hit och tar våra jobb" hette det då. Ett tiotal familjer släppte då sina namn. I dag vill en del av dem ta tillbaka de gamla namnen.

- Det var synd att runöborna inte behöll sina gamla gårdsnamn, tyckte Hedman.

Efter Sovjetunionens fall fick svenskbybornas föreningsliv en nytändning. Ett hundratal svenskbybor kom hit mellan 1992 och 95.

- Det blev som en injektion att knyta an band. Det har livat upp föreningarna att ta hand om dessa nykomlingar, som ofta är 30 år och yngre.

300 svenskbybor bor kvar i Ukraina. Ett 50-tal klarar att tala svenska. Inom en generation kommer svenskan att vara borta, spådde Jörgen Hedman.

Seminariedeltagarna diskuterade hur stor betydelse det har för sammanhållningen om gruppen är förföljd, utan att komma fram till en enig ståndpunkt.

- Ju mer man råkat ut för, desto större blir sammanhållningen. Det är skillnad mellan att bli deporterad och runöborna som kom frivilligt, ansåg Peter Nylander.

Sedan övergick diskussionen till SOV:s roll.

Einar Hamberg, aktiv initiativtagare till SONG och Rickul/Nuckö hembygdsförening talade varmt om den ideella föreningen.

- Organisationen SOV har ideella ändamål och talar till våra hjärtan. Den är till för att förena oss individer. Man behöver upplysa människorna om föreningen och föreningens mål. Enskilda

Medverkande vid paneldebatten var fr v Jörgen Hedman, Einar Hamberg, Ülo Ignats (chefredaktör för Estniska Dagbladet) och Monica Ahlström.

FOTO: ANNIKA KLITZER

människor försvinner och dör bort. Men föreningen lever vidare. Då kan den lilla folkgruppen leva längre, deklarerade han och fortsatte:

- I Estland var vi tvungna att bruka jorden och föda stora barnkullar för att överleva. Här har vi så många fria val. Man ska informera: var god betala medlemsavgiften så kan vi betala telefonen och lokalen. Nästa steg är att få dem intresserade. Tala om varför föreningen behövs.

Einar Hamberg ansåg att föreningen behöver få fram en eller flera personer som kan få estlandssvenskarna att öppna sina hjärtan, förena alla från de olika öarna.

- Dina förfäder som gått ur tiden ska inte ha gjort det förgäves - vi ska föra arvet vidare, slog han fast.

Hamberg är övertygad om att föreningen är uthållig, den överlever så länge det finns människor som förenar dem. Men hur ska man få in detalj- och allmänintresserade i samma förening?

- Tala om estlandssvenskarna i familjen, med barnen, berätta om flykt-historien, manade Einar Hamberg. Jag brer dramatiskt på om flykten, hur mörkt det var ute och så och då ber barnbar-

nen: snälla farfar, berätta mer.

- Vi ska vara mer fantasifulla, låta upp våra slutna sinnelag. Vi måste satsa på unga kvinnor: de har det största fröet att kunna föra det vidare, hävdade han.

Monica Ahlström berättade att det hållits en del dialekt- och språkkurser i SONG:s regi.

- Rickul/Nuckö har videofilmade folk som talar. Det är ett sätt för oss som aldrig lärt oss dialekten och aldrig kommer att lära oss att få höra språket.

Kulturföreningens utveckling går mot att bestå av en liten grupp mycket intresserade, nästan på forskarnivå, som träffas och pratar, trodde hon.

- SOV:s största uppgift är att dokumentera så mycket som möjligt medan det finns tid. Och att sprida den informationen så mycket som möjligt.

Sven Salin, ordförande i SOV, ställde frågan om föreningen ska vara dokumenterande och tillbakablickande på det som var före 1945 - eller har föreningen en uppgift att hålla kontakt med det nya Estland och de människor som lever där nu? Han svarade själv med att konstatera att de yngre är mer intresserade av det Estland som finns i dag.

Han undrade om SOV inte borde

skapa nya bryggor med det intresse som finns i Estland för Sverige.

- Vissa i Estland tycker att SOV borde etablera sig i Estland, nu när det är fritt. Men SOV:s styrelse har sagt att vi inte kan etablera konkurrerande verksamhet. I Estland finns ju redan SESK, Samfundet för estlandssvensk kultur, som ska bygga upp intresset för Sverige.

- Ett annat litet problem är hembygdsföreningarna som startats. De engagerar dem som vill ha land åter och har ekonomiska intressen. Där man har kontakter med dagens Estland och det är det som intresserar ungdomar. Ska kulturföreningen konkurrera med hembygdsföreningarna?

Ülo Ignats trodde att hembygdsföreningarna är ett övergående fenomen.

- När egendomsfrågorna är klara försvinner hembygdsföreningarna i bakgrunden. Då finns SOV kvar.

Den åsikten delade inte Arnold Lindgren, ordförande i Rågöföreningen.

- Gruppen har fortfarande ett gemensamt intresse.

Hembygdsföreningarna kommer inte att ha spelat ut sin roll. De kommer i stället att bli intresseföreningar för dem som äger mark på ett visst ställe.

Ülo Ignats framhårdade i att uppsvinget för hembygdsföreningarna kommer att svalna.

- De människor som inte får någon mark försvinner och andra säljer av. Därför är det oerhört viktigt att det finns en stark centralorgansiation som kan samla ihop dem som finns kvar.

- Även om det inte blir något ägande, finns det kanske ändå intresse för en viss bygd, vad som kan tas tillvara av fornminnen och så, replikerade Arnold Lindgren. Men jag ifrågasätter inte att det behövs en central organsiation.

- Man måste samla för framtiden. Det ska vara en stark kraft som representerar alla estlandssvenskar och inte bara företräder sitt eget område. Då får man mer respekt från estniska myndigheter, ansåg Einar Hamberg.

Jörgen Hedman undrade hur man kan stärka en helt eller delvis estlandssvensk identitet hos de yngre - och kan man återskapa den om den har gått förlorad?

- En väg är att återknyta intresset för Estland och resa runt på öarna, svarade Arnold Lindgren.

- Släpa med barn och barnbarn på alla möten, väck dem med Kustbon, prata med dem. Åk till öarna och bada där! sade Agnes Callenmark.

Ülo Ignats ansåg det omöjligt att upprätthålla en estlandssvensk identitet i längden om man är född i Sverige.

- Det måste finnas någon bas i Estland, till exempel att kunna behålla kontakten med de gamla gårdarna. Då finns också ett eget och lite ekonomiskt intresse, inte bara ett ideellt.

Peter Nylander ifrågasatte om det verkligen kunde handla om en kris för föreningen.

Forts på nästa sida.

Seminarium kring Aibolands Museum i framtiden.

Tid: lördag 20 november kl. 13.00

Plats: SOV:s lokaler, Roslagsgatan 57, Stockholm.

Arrangör: Stiftelsen Aibolands Museum

Kaffe och bröd serveras.

PROGRAM:

Korta presentationer av museets framtidsplaner och projekt

Alar Schönberg, museets direktör och Göran Hoppe, museistiftelsens ordförande.

Diskussion av ett långsiktigt utställningsprogram för museet

- vad är viktigt att visa och för vilka.

Museets byggnadsplaner - är de rimliga? Vad är viktigt att göra?

Museets olika projekt - finns det andra idéer?

Uppslag till nya objekt för informationsskyltar

- viktiga platser i estlandssvenskarnas historiska och kulturella utveckling.

Museets roll i forskning om estlandssvenskar

Föremålssamlingarna - hur kan de förbättras?

Museets aktiva insamling av information och dialektprov

- vad bör göras och hur?

Hur kan estlandssvenskarna bäst hjälpa till vid museets uppbyggnad?

Talkoprojekt?

Alla hjärtligt välkomna - ju fler synpunkter desto bättre.

Är det någon som har funderat på att skänka något föremål till Aibolands Museum är detta tillfälle lämpligt. *Alar Schönberg tar med sig stora kappsäcken* och registrerar nyförvärv omedelbart. Museet är fortfarande mycket fattigt på föremål från de estlandssvenska bygderna, föremål som är oerhört viktiga till kommande utställningar.

Jubileumsresan 1999

Sommarens resa är ett bra exempel på vad våra estlandssvenska kulturföreningar kan åstadkomma med gemensamma krafter. Mycket hjälp hade arrangörerna även av Haapsalu Travel Service. Redan i marsnumret av Kustbon annonserades att SOV i samarbete med hembygdsföreningarna skulle arrangera en gemensam resa till Estlands svenskbygder under sista veckan i juli. Programmet upptog besök på viktiga platser i föreningens historia såsom Reval (Tallinn), Dorpat (Tartu), Nuckö (Noarootsi) och Ormsö (Vormsi) och omfattade jubileumstal, gudstjänster, konserter, kransnedläggningar och utställningar. Närmare 70 personer reste samtidigt från Sverige till Estland och väl framme var det många som rest på egen hand som anslöt till de olika programpunkterna. De fem första dagarna hölls gruppen samlad. Den 31 juli blev det en heldag i Hapsal och den 1 augusti kunde man avsluta veckan med en utflykt till Vippal och Korkis alternativt Rågö eller Nargö.

RESAN TILL HAPSAL

Under SOV:s jubileumsresa fick man flera gånger anledning att tänka på hur mycket föreningen och estlandssvenskheten har förändrats under åren.

Resans Hapsaldag började med en visning av Aibolands museum, där årets utställning naturligtvis handlar om SOV:s 90-årsjubileum. "Tänk lite på hur föreningen har förändrats," sade SOV:s ordförande Sven Salin när gäs-

terna började titta på utställningen. Enligt Salin finns det inte längre någon idrotts- och jordbruksavdelning i föreningen. "SOV har blivit en kultur- och utbildningsorganisation," fortsatte han. Det var flera estlandssvenskar som var imponerade av hur mycket Aibolands museum har utvecklats på ett år. "De unga har gjort ett mycket gott arbete," berömde Sven Salin. Museet som öpp-

Sveriges ambassadör i Estland Elisabeth Borsiin Bouvier deltog i flera av resans etapper.

Varför behövs SOV?

Forts från föregående sida.

- Nu finns möjlighet att få tillbaka mark och Estland har blivit något konkret, som ligger bara 20 mil bort. Jag tror att det väckts en helt ny medvetenhet hos många som knappt vetat om att de var estlandssvenskar.

Ülo Ignats undrade om det kunde bli någon återinvandring till öarna. Flertallet av seminariedeltagarna trodde dock inte på detta, annat än av pensionärer och sommarstugebyggare.

- Språkbarriären ställer för stora hinder, sade Jörgen Hedman.

Einar Hamberg trodde dock att den tekniska utvecklingen gör det möjligt

för många yrkesgrupper att distansarbeta, och därmed bosätta sig på någon av öarna 3-4 månader om året.

- Varför kan inte vi lära oss estniska, undrade Agnes Callenmark. Jag lär mig mer och mer hela tiden, för de unga borde vara ännu lättare.

Även när allt detta var sagt kände seminariet en vilja att höra fler tankar om vad kulturföreningen kan vara bra för.

Då berättade Ülo Ignats om innehållet i boken "Och dagen var längre än ett sekel."

- När man inte minns något av sitt förflutna kan man utsättas för vad terror som helst. Man måste bevara minnet av det förflutna - annars mister man också många framsteg som gjorts och måste börja om från början.

- Det är viktigt för framtiden att veta vem man är. Tappar man sina rötter tappar man också bort en del av vem man är. Därför kommer SOV alltid att behövas som paraplyorganisation, för att svara på frågan: vem är jag, sade Jörgen Hedman och fick applåder.

- Vi ska bevara minnet för kvarvarande generationer - men också för andra svenskar, sade Sven Salin. Kanske ska vi ha kurser i historia, som Svenskbyborna.

Stig Appelgren deklarerade att Sverige är ett korporativt samhälle där individer inte har någon betydelse:

- Därför behövs SOV.

Ülo Ignats föreslog att SOV skulle ordna seminarier för lärare och journalister om den estlandssvenska kulturen.

Forts på s 22.

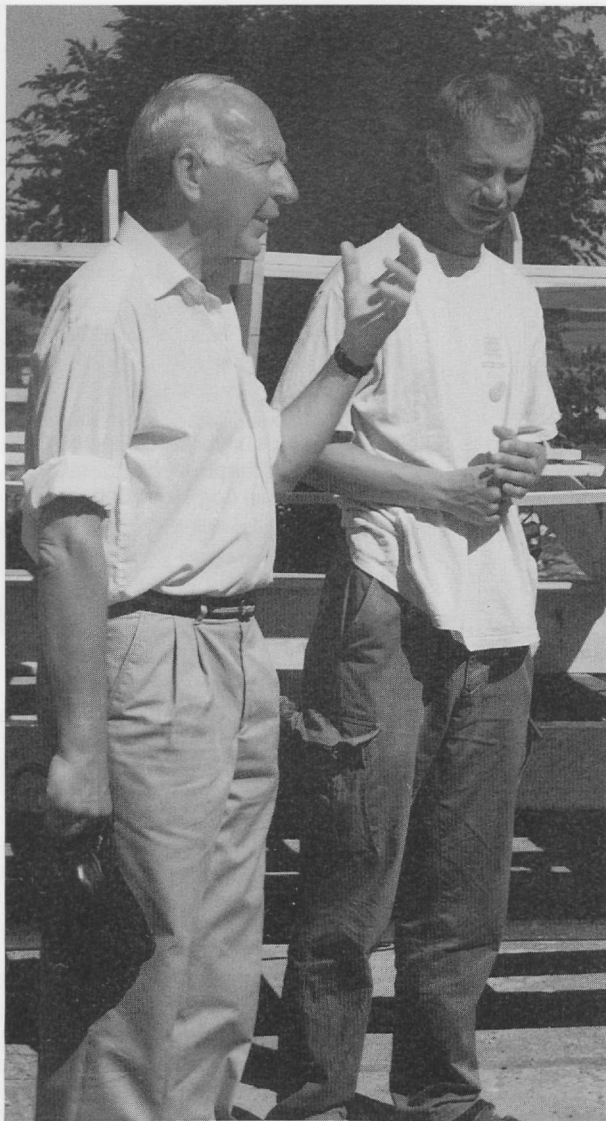

FOTO: AGNES CALLENMARK

Museets chef Alar Schönberg i samtal med SOV:s ordförande Sven Salin vid båtbygget på museets gård.

Ruth Nugin berättar kunnigt och på mycket bra svenska om utställningen på Aibolands museum, som hon själv varit med och byggt upp.

FOTO: AGNES CALLENMARK

nades i fjol har redan hunnit genomföra tre utställningar och har börjat bygga en fiskebåt enligt gammal modell från Ormsö.

Sveriges ambassadör i Estland Elisabeth Borsiin Bonnier deltog också i alla evenemang under dagen. "Jag skulle

vilja tacka SOV för det som ni har gjort, utan detta arbete skulle estlandssvenskheten vara död," tackade ambassadören föreningen i sitt tal på jubileumsmiddagen i Hapsals kursal.

Sven Salin å sin sida bad folk tänka på det att vem av estlandssvenskarnas

fäder skulle ha trott att SOV skulle fira sitt jubileum i Hapsals kursal. "Här brukade bara rika svenska turister sitta." Ambassadören sade att hon flera gånger frågat sig hur de estlandssvenska områdena skulle sett ut om det inte vore för den stora flykten till Sverige. "Men det har jag inget svar på," svarade Borsiin Bonnier själv. Samtidigt var ambassadören säker på att estlandssvenskheten inte är försvunnen.

Detsamma tror också Nuckö kommuns ordförande Ülo Kalm som var glad att man under Nucköresan kunde se fyra generationen i samma buss. "Det visar hur de yngre har intresse för sina rötter." Nuckö kommun är en av de få i Estland som har genomfört markreformen. Ülo Kalm är säker på att det om två, tre år kommer att finnas många estlandssvenskar som tillbringar sin sommar i Estland och några år senare helt flyttar över till Estland.

Kaire Reijlan

RESAN TILL ODENSHOLM

Som mest bodde det 3000 personer på lilla Odensholm. Ön är bara 5 km lång och knappt 1 km bred i genomsnitt. Det berättade Valter Erkas som var den namnkunnige guiden på SOV:s utflykt till Odensholm. Vi åkte båt från Spithamn en mycket varm dag i slutet av juli och tillsammans var vi ungefär 25 personer inklusive en fripassagerare. Ön visade i det vackra vädret upp sig från sin allra bästa sida. Det är inte svårt att bli betagen av denna vackra del av Estland. Det utsatta läget, historien, stränder där gruset låg som stora dyningar en bra bit upp på land, kalkstenen, enarna och den lite branta kusten mot norr där fyren ligger är faktorer som tillsam-

mans skapar en speciell känsla. Inte en kustremsa är ju utan ett sovjetiskt spaningstorn inte heller Odensholm. Från ett sådant kunde vi se hela den långsmala ön sträcka ut sig som en hälsning mot sjöfarande på väg in i Finska viken. En sån liten ö som Odensholm kan självklart inte försörja 3000 personer utan det var ryska militärer som 1940 började bygga omfattande militära anläggningar på markerna.

Valter Erkas var vår namnkunnige guide på Odensholm. Här syns han vid den mäktiga fyren på norra udden.

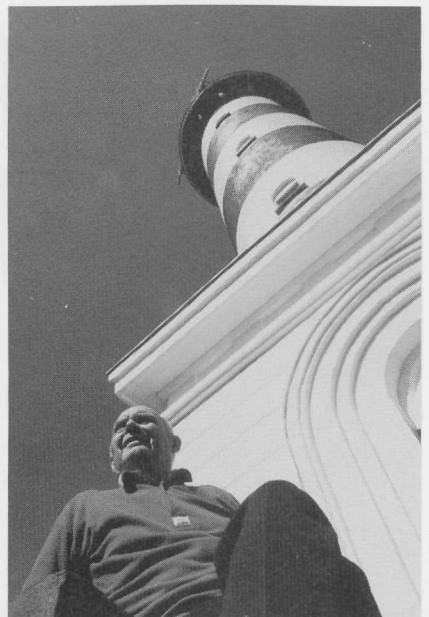

FOTO: PETER NYLANDER

Odensholm hade nämligen ett strategiskt läge. En rejäl kanon där och en likadan på Hangö i Finland gjorde det enkelt att skjuta spärrelld på illasinnade inkräktare på väg mot Ryssland. Kanonerna som var flera stycken torde vägt en 40 ton styck. Till alla byggnadskonstruktioner behövdes det sten och det fanns lättillgängligt i form av gårdsgårdar och husgrunder. Allt maldes ner i gigantiska stenkrossar och blandades med cement. Så försvann flera av Odensholmsbornas hus. Innan tyskarna kom förstördes det mesta, vetelagret dränktes i fotogen, byggnaderna revs och fyren sprängdes. An idag får man röra sig försiktigt utanför vägarna, det kan finnas blindgångare och hålrum dolda i terrängen. Flera granathål syntes längs vägen.

Att gå med Valter Erkas på Odensholm var mycket intressant. Förutom en del hiskliga historier berättade han vad alla marker hade för namn, att här stod ett träd, här bodde den och den, här låg gamla hamnen, där förläste ett skepp, där hittade vi mördade sjömän, där stod bageriet, här tappade prostén hjulet på vagnen och mycket annat. När ryssen kom 1940 fick de knappt 100 personer som bodde på ön lämna den. När tyskarna tog över fanns det möjligheter att flytta tillbaks men båtarna var borta och i stort sett de flesta husen. Efter en kortare återflyttningsperiod 1942 bedömde Valters far att någon framtid inte längre fanns på ön. Hoten utanför skulle göra det omöjligt att leva kvar. Fredagen den 3 juni 1943 tog de farväl av sin ö sedan 10 generationer. Efter en tid kom de andra efter. Idag bor ingen på Odensholm, fyren är automatiserad och kulturlandskapet i form av ängar och betesmarker är sedan länge borta. Kvar finns några hus, militära sovjetiska förläggningar utan fönster och en dramatisk historia. Naturen börjar åter ta över Odensholm. Tack SOV och Valter för en intressant utflykt. *Peter Nylander*

Bilden nedan: diakonen Ants Rajando och prästen Allan Kährik i Ormsö kyrka. Nedan t h: Sven Salin höll ett uppskattat tal vid Hans Pöhls minnessten.

RESAN TILL ORMSÖ

Olofsdagen på Ormsö 29 juli och minnesstund över Hans Pöhl

Lars A. Lindström och Carola Lindvall.

Efter gudstjänsten i S:t Olofs kyrka hölls en minnesstund vid Hans Pöhls sten strax intill med tal av Sven Salin. Mycket folk hade samlats i det soliga vädret, både gudstjänstbesökare och andra som anslutit. Bland gästerna kan nämnas, Sveriges ambassadör i Estland, Elisabeth Borsiin-Bonnier och Ivar Pöhls (en av Hans Pöhls söner) änka

Margareta Poell tillsammans med sönerna Jan och Olof som flugit upp från Schweiz för att vara med. Det var barnbarnens första besök på Ormsö.

Sven Salin inledde sitt tal med att framhålla vilken betydelse Hans Pöhl haft för estlandssvenskarna, "svenskhetens störste förkämpe" och berättade om hans liv. När han dog 1930, endast 53 år gammal, utbröt landsorg bland både estlandssvenskarna och esterna. Vid begravningen framförde även företrädare för den estniska regeringen sin tacksamhet för hans insatser. Texten på stenen är också "främjare av svenskheten i Estland" och "Minnestenen restes år 1994 av tacksamma landsmän". Under talet stod Lasse Lindström och en ung ättling från i Förby klädda i Ormsö dräkt på varsin sida av stenen. En krans med blommor i gult och blått lades ned vid stenen. Minnesstunden avslutades med att Modersmålets sång sjöngs unisont.

Därefter blev det lunch på Mäe talu i Rumpo. Det serverades estlandssvensk soppa och "surbré" vid nyspikade långbord i trädgården. Extra porslin hade inhandlats för att räcka till den stora gruppen. *Britt-Marie Ahlberg*

FOTO: MONICA AHLSTRÖM

En viktig anhalt på jubileumsresan var besöket på den remarkabla utställningen för och om estlandssvenskar i Dorpat.

RESAN TILL DORPAT

Tidigt dag två för hela gruppen på över 60 personer till Dorpat. Jutta Holst var vår ciceron under bussfärden och hon berättade lite underhand det vi såg längs vägen. Cirka trekvart före Dorpat fick vi en välbehörlig rast vid Adavere tuulik (Adavere kvarn) som ligger just vid huvudvägen. Här bjöds vi på goda smörgåsar och rabarberkaka. Allt var ordnat i förväg, bara att sitta ner och ta för sig.

Väl inne i Dorpat stannade vi vid Eesti Rahvamuuseum (Estniska folk-museet). Här fick vi se en mycket gripande utställning om estlandssvenskarna. I huvudsalen hade man ställt upp ett antal mannekängdockor helt uppklädda i olika estlandssvenska dräkter. Alla stod som på kö och tittade mot samma punkt. Blickarna föll på väggen där en film rullade med vågor som hela tiden slog mot stranden. Framför filmduken hade man byggt upp ett litet berg av kalksten, enbuskar, kistor och knyten av filtar. Symboliken kunde inte varit tydligare - namnet "De kommo

över haven, de foro över haven" sa egentligen allt. Runt väggarna hade man sedan ställt ut en mängd föremål från alla svenskbygder, många inlånade från i Sverige boende estlandssvenskar. Stora skåp, små nätnålar, praktiska, dagliga föremål som alla äldre kände igen. Museet har samlat föremål sedan 1923, mest från Odensholm och Rågö. Från Ormsö finns endast 77 föremål. Jutta Holst som guidade på utställningen sa att om man idag vill skänka estlandssvenska saker rekommenderar hon Aibolands museum i Hapsal. På hennes önskelista finns också att en katalog över estlandssvenska föremål skulle skrivas över alla samlingar i Estland, men det stöter på hinder då befintliga kataloger innehåller en mängd fel av tex ortsnamn. Här fanns också ett Rågörum och ett rum där videofilmer visades.

På väg mot lunchen passerade vi vallgraven, domkyrkan och statyn över Gustav II Adolf och vi besökte univer-

sitetets huvudbyggnad. Här hade man just satt upp alla intagningslistor för höstens studier och vestibulen fylldes av både oss och studenter. Några av oss blev nyfikna över en lista med utbildningar och olika prisuppgifter. Jutta förklarade att alla ester får studera gratis men utländska elever måste betala, tex kostar en jur. dr 40.000 EEK per år. All undervisning sker på estniska utom läkar- och fysikutbildningarna som också kan läsas på ryska.

Lunch i Restaurang Krutkällaren, som jag rekommenderar om ni kommer till Dorpat, god mat och säregen lokal!

Tiden gick alldeles för fort och någon längre promenad i stan hann vi inte med. Det var bara att hoppa in i bussen om vi skulle komma fram till Hapsal innan mörkrets inbrott. Färden gick över Viljandi, Türi, Rapla och Risti. Jag har varje resa funderat över det ödsliga estniska fastlandet. Glest mellan husen och inga byar att tala om, någon enstaka gång ett utkastat flerbostadshus i grått tegel. Min egen teori har varit att det berott på den sovjetiska jordbrukspolitiken: kolchoser och sovchoser, absolut inget privatägande. Men i år fick jag en ny förklaring av Vive Kari: de estniska bönderna var livegna ändra fram till 1860-talet. Då blev godsherrarna tvingade att dela ut mark. Tror ni de gav bort den finaste marken? Godtyckligt spred man ut tomtägorna, en del här - en del där. Detta mönster finns fortfarande kvar. Vive berättade att hon vuxit upp på Ormsö med den svenska bystrukturen kvar. När hon kom hem från sin första skolresa på fastlandet berättade hon förundrad: "det finns inga byar där!"

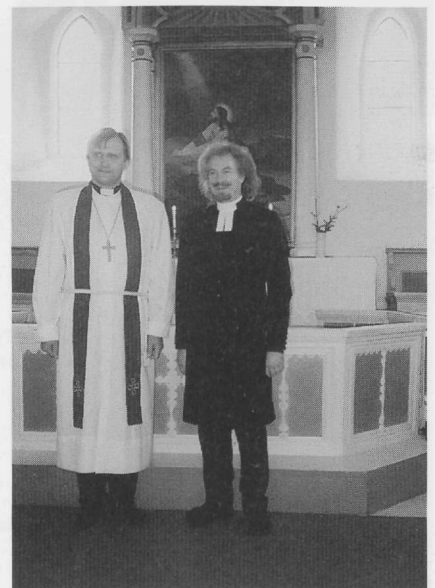
Intrycket var att servicenivån ytterligare har höjts i landet och infrastrukturen också bara blivit bättre. Ett bevis på det är att i bussen någonstans efter Viljandi ringde min mobiltelefon. Samtalet var till lillsyrran från maken som satt hemma i Ljungskile på svenska västkusten och ville höra hur hon hade det!
Monica Ahlström

RESAN TILL NUCKÖ OCH RICKUL

I besöken på Nuckö och Rickul ingick bl a gudstjänster i Nuckö kyrka och i Rosleps kapellruin. Vid båda tillfällena hade förutom gästerna från Sverige ett betydande antal ortsbör infunnit sig. Psalmerna sjöngs samtidigt på estniska och svenska. Särskilt stämningfull var friluftsgudstjänsten i Rosleps kapellruin. Den blå himlakupan bildade tak över murarna och de talrika svalorna svirrade accompanjerade församlingssången.

Elmar Nyman

Kyrkoherdarna Leevi Reinaru och Folke Elbornsson i Nuckö kyrka (högra bilden). Folke Elbornsson (svärson till Sven Danell) i Rosleps kapellruin (vänstra bilden).

Glimtar från 1912 och 1930

Under SOV:s jubileumsår har ofta föreningens uppkomst och verksamhet i Estland skildrats. För Kustbons läsare kan det vara av intresse att se vad föreningen vågade bjuda sina medlemmar och andra besökare vid en tillställning under den stränga tsarregimen (1912) och vad SOV:s ungdomsavdelning "Enighet" hade för program vid en så kallad familjeafton i december 1930. SOV stiftade också en barnförening med namnet "Eivos". Barnföreningen kallade, som framgår av illustrationen, SOV:s ordförande Hans Pöhl till sin hedersledamot.

Elmar Nyman

Программа семейного вечера

Шведскаго Общества „Друзья Просвѣщенія“
въ Эстляндіи,
имѣющаго бытъ въ помѣщеніи Ганса-Шуле,
на Никольской ул.,
въ воскресенье, 18-го ноября 1912 г., въ 7 час. вечера.

——*—*

Svenska Odlingens Vänner i Estland
inbjudas att delta i ett aftonsamkväm i Hansa-
skolans lokal i Reval

Söndagen, d. 18 november 1912, kl. 7 e. m.

PROGRAM.

FÖREDRAG:
„Sydpolsfärder.“
(Dr. Baron N. Stackelberg.)

DEKLAMATION:
„Wernamo marknad.“
„In memoriam Titanic.“
(Fru Ellen Demidoff.)

LJUSBILDFÖREVISNING:
„Resebilder från Sverige, Danmark, Tyskland,
Österrike och Estland med förklaringar.“
(Herr Eric Ell.)

KÖRSÅNG.

Типографія газеты „Revaler Beobachter“.

Härmed inbjudes Ni vänligen till

S. O. V:s ungdomsavdelning: „ENIGHET's“

FAMILJEAFTON

i Tyska flickgymnasiets lokal, Kentmanni tän. 6-a
(inne på gården)

lördagen, den 6. december, kl. 7 e. m.
1930.

Vårt **program**: musik och sång
Och för att kvällen ej blir lång
Även vi försökt oss på
Skådespel och en tablå.

Folkdanser vi dansa sen,
— Allmän dans — med egen vän.
Hopplas på en „rik“ publik,
Som ej övar sträng kritik.

Har Ni tur, Ni vinna kan
Kuddar, dockor: allt, minsann!
Är Ni törstig, vi nog får
Bjuda på en kaffetår.

Alla intresserade äro hjärtligt välkomna!

Inträdesavgift frivillig.

„ENIGHET's“ styrelse.

J. & A. Paalmann's tryck. Tallinna, V. Karja tän. 12. 1930

Barnföreningen
"Eivos" i
Reval

anhåller härmed ödmju-
kast om att få kalla Lek-
tor Pöhl till sin heders-
ledamot.

Reval den 6 febr. 1925
i föreningens vägnar:

Ellen Ell v. ordf. Alvar Mattsson
skriv.

SVENSKBY SIDAN

Svenskbybornas 70-årsjubileum

I skiftet mellan juli och augusti firades i Roma på Gotland minnet av svenskbybornas ankomst till Sverige den 1 augusti 1929. Många av dem som var med om resan från Gammalsvenskby och ankomsten till Sverige var med. Även den nu 101-åriga Röda korssystemen Siri von Sydow hade mött upp. En grupp om 35 personer hade kommit från Kanada och Anna Sigalet hade rest ända från Zmijivka/Gammalsvenskby i Ukraina för att vara med. En svenskbybo, Valentin Tinnis, vars far hade flytt till Finland under Första världskriget träffade andra svenskbyättlingar för första gången. Det var även meningen att några svenskbyättlingar som nyligen anlänt till Tyskland från Kazakstan skulle vara med, men de dök tyvärr aldrig upp.

Det blev ett festligt jubileum. Välkomstfest i Vänge som start och sedan hade Föreningen ordnat med guidade turer i Visby på svenska och engelska. En speciell kväll tillägnades de gästande svenskbyborna från Kanada med föredrag på engelska om Svenskbybornas historia.

En stor jubileumsmiddag med underhållning av Totte Hultmans grupp som spelade musik från Gammalsvenskby samt med sång av Svenskbykören och med påföljande dans för 300 gäster hölls den 31 juli på restaurang Borgen i Visby. Den 1 augusti samlades alla i Roma kyrka. Först skedde en kransnedläggning på Kristoffer och Emma Hoas gemensamma grav.

Därpå följde en gudstjänst i den absolut fullsatta kyrkan. Folk var på plats redan en timme i förväg för att vara säkra på att få platser. Predikade gjorde biskop Biörn Fjärstedt och i övrigt officierade bl.a. svenskbypräster Staffan Beijer, Henning Herman och Kjell Knutas. Efter gudstjänsten som varade drygt två timmar – eftersom kön till nattvarden nästan aldrig tycktes sina – gick alla ut i det gröna. Svenskbygården var öppen med utställning och servering och ett bokbord, där också den nya minnesboken såldes, fanns på plats. Det har knappast kommit något regn alls på Gotland i år, men nu passade det på. Lokalt över Roma med omnejd parerade ett stort moln som tömde ut hela sitt innehåll enbart över de församlade svenskbyborna med gäster. Det var lite tråkigt eftersom årsmötet skulle ha hållits utomhus på en enkom för detta upp-

byggd scen. Nu skingrades alla för att finna skydd undan regnet.

Årsmötet hölls istället i Bygdegården intill Svenskbygården och där fick inte alla plats. Under årsmötet överlämnade Arthur Utas en liten kista som hans far tillverkat i Ukraina. Efteråt klarnade det upp lite grann och en avslutande informations- och hälsningsstund kunde genomföras ute. Carl-Olov och Kristina Sturén rapporterade om arbetet med konservfabriken i Tchumak och svenskundervisningen i Zmijivka. Åke Uthas informerade om det SIDA-projekt för utbildning av lantmätare i Ukraina som han medverkar i och som har lantmätning i Zmijivka/Gammalsvenskby som ett av sina pilotuppdrag. Valentin Tinnis från Esbo i Finland, Nels Malmas från Meadows i Kanada samt KMA:s representant gav till sist sina hälsningar.

Ny ordförande för Föreningen Svenskbyborna

På årsmötet avgick ordföranden Karl-Olof Hinas efter åtta förtjänstfulla och framgångsrika år som ordförande och överlämnade klubban till Birgitta Utas. Birgitta är den första kvinnan på föreningens ordförandepost och den första av släkten Utas. Petter Annas, Gustav Kotz, Gustaf Buskas och Karl-Olof Hinas – en god rotation inom svenskbybornas

olika släkter. Birgittas svärfar var byskrivaren Andreas Andreasson Utas ("Takne-Anders") i Gammalsvenskby och hon är gift med den nuvarande svenskbylockaren Oskar Utas. Alla andra i den gamla styrelsen kvarstår på sina platser.

För den som vill nå Birgitta Utas följer här adress och telefonnummer: Birgitta och Oskar Utas, Bogegatan 42, 621 43 Visby. Tel. 0498-216789.

Lycka till Birgitta inför de kommande uppgifterna!

Jubileumsskriften Svenskbyborna 70 år i Sverige är färdig

Lagom till jubileet utkom Föreningen Svenskbybornas minnesskrift med titeln "Svenskbyborna 70 år i Sverige 1929-1999". Boken är på knappt 100 sidor och rikt illustrerad. Den är uppdelad i fem olika avdelningar:

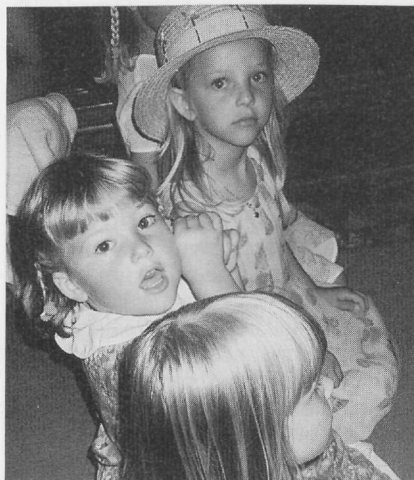
1. Gammalsvenskby före 1929
2. Svenskbyborna i Sverige
3. Svenskbyborna i Kanada
4. Svenskbyborna i Sovjetunionen
5. Svenskbyborna idag.

Under varje avdelning finns flera kortare artiklar med illustrationer.

Boken kostar 150 kronor och kan beställas från Föreningen Svenskbyborna via dess ordförande (adress och telefon: se ovan!).

Till höger: avtackad f.d. ordförande t.v. (Karl-Olof Hinas) och nyutträd ordförande t.h. (Birgitta Utas).

Svenskbyättlingar av det unga gardet i Roma kyrka den 1 augusti.

SOV:s roll i den estlandssvenska integreringen

Av Göran Hoppe

Den 17 april var det dags för det tredje seminariet i SOV:s 90-årsjubileumsserie.

Temat denna dag var SOV och den estlandssvenska integreringen i Sverige och introduktör naturligtvis Elmar Nyman, som dels har varit med om hela processen som styrelseledamot i SOV och dels själv mer vetenskapligt kommit att intressera sig för åtminstone de tidigare delarna i denna dramatiska fas av estlandssvenskarnas långa historia. Trots hållande regn så mötte ett 25-tal trogna åhörare upp och fick sig till livs en utförlig genomgång av SOV:s första 25 år i Sverige.

Efter det att denna tidskrifts redaktör hälsat deltagarna välkomna gav Elmar Nyman först en inledning till sitt anförande där han redogjorde för bakgrunden till att SOV kom att återskapas i Sverige efter överflyttningen och förklarade en del i sammanhanget ofta använda begrepp såsom assimilering, integrering och inordning. Vi fick höra något av en avbön för tidigare uttalanden från hrr Nyman och Lagman, vilka gick i riktningen att estlandssvenskarna kom för att assimileras i det svenska folkhavet, dvs helt uppslukas och bli rikssvenskar till själ och hjärta. Elmar Nyman anser att ordet integrering är en rimligare term eftersom det fortfarande finns ett stort antal estlandssvenskar och ättlingar till dessa som ännu, snart 60 år efter överflyttningen känner en stark estlandssvensk identitet och intresserar sig för sina rötter; jag tror inte det är för mycket att säga att detta intresse liksom identiteten stärkts kraftigt under årtusendets sista decennium.

Elmar ansåg att man kan dela in den estlandssvenska epoken i Sverige i ett antal perioder, först en anpassningsperiod när alla formaliteter klarades av, man kanske fick sitt första arbete och fann sig allmänt något tillrätta via kontakter med ordinarie utlänningsmyndigheter. Därefter var det dags för vad regeringen kallade inordning i det svenska samhället - begreppet inordning är naturligtvis svårtolkat - det skulle kunna innebära total assimilering lika väl som en måttlig integrering. För att åstadkomma denna inordning inrättade den svenska regeringen redan med början

1940 ett statligt organ, Kommittén för Rågösvenskarna, senare för Estlandssvenskarna när det inte längre bara var fråga om en del rågö- och nargöbor utan om att hela folkgruppen ville överflytta. Denna kommitté, i estlandssvensk folkmun ofta benämnd "Kometen", fick i uppdrag att ta hand om ankommande av svensk börd från Estland och se till att de blev "inordnade", dvs fick arbete eller på något sätt togs om hand. Ett par specialorgan inrättades för en del av dessa uppgifter.

Stiftelsen Kustbohemmet skulle från 1945 driva det estlandssvenska ålderdomshemmet utanför Vaxholm och dit överföra ett 40-tal åldriga estlandssvenskar som i förstone förts till ålderdomshem på olika håll i landet och där kände sig fullständigt vilnsa. Rapporter från estlandssvensken Karl Boman (före kriget ordförande i St: Mikael's församlings kyrkoråd i Reval - liksom sonen Ivar i modern tid), under en tid anställd av Arbetsmarknadsstyrelsen för att resa runt och kontrollera att estlandssvenskarnas "inordning" gick som den skulle, ger ganska skrämmande interiörer beträffande åldringarnas situation - Kustbohemmet hade en mycket stor och viktig funktion att fylla, även om bara en mindre del av de gamla fick komma dit. Jag tänker själv ofta på Vipallkvinnan Anu Engblom som kom till Sverige mer än 80 år gammal och hamnade ensam på ett ålderdomshem i Vinnerstad strax utanför Motala, utan närmare släktingar. Hon var den överlägset viktigaste rapportören om Vipall till den estlandssvenska undersökningen i Uppsala, där hen-

nes uppteckningar utgör oerhört viktiga dokument om denna så okända svenskbygd.

Strax efter inrättandet av "Kometen" bildades också Rågöstiftelsen för att hjälpa till med en estlandssvensk kolonisationsprocess längs svenska östkusten - tanken var ju från början från regeringens sida att estlandssvenskarnas inordning framför allt skulle ske inom ramen för de traditionella estlandssvenska näringarna - fiske, jakt, sjöfart och jordbruk. Slutligen fick Riksföreningens för svenskhetens bevarande i utlandet Stockholmsavdelnings särskilda estlandsutskott ta hand om de estlandssvenska utbildningsfrågorna - Estlandsutskottet hade ju sedan inrättandet 1934 skött Riksföreningens stöd till Birkas, till det estlandssvenska gymnasiet och andra liknande frågor. Nu fick man ta ansvar för att hjälpa estlandssvenskar med utbildning och vidareutbildning, t.ex. genom att förmedla studielån och se till att de studerande skötte sig.

Dessa olika organ verkade på sina olika sätt under hela 1940-talet. Kommittén, som kostade staten mest pengar utvecklades gradvis från mitten på 40-talet men helt först 1950. De sista åren verkade Kommittén mest genom ett arbetsutskott där tidigare kommunalsekreteraren Lars Broman var en viktig person.

Rågöstiftelsens verksamhet fortsatte ända till mitten av 1960-talet även om själva kolonisationsprocessen mer eller mindre var avslutad i början av 50-talet och man senare mest handlade frågor om återbetalning av statslån från estlandssvenskar som köpt gårdar och fiskarhemman med sådant stöd. Kustbohemmet hade fyllt sin funktion 1968 när de överflyttade åldringarna var borta - de som blivit äldre under tiden i Sverige hade inte samma speciella behov utan föredrog att bo i närheten av släktingar - de var redan mer "inordnade" än vad de redan vid överflyttningen gamla någonsin kom att bli. Sist utvecklades estlandsutskottet vid 1990-talets mitt - dess roll var dock då sedan länge en annan än den ursprungligen tänkta - estlandssvenskarnas inordning i det svenska utbildningsväsendet var ett faktum redan på 1960-talet.

Det framfördes gång på gång under kriget att estlandssvenskarna behövde ett eget organ som motpart till de olika statliga och andra som nämnts. Kommittén för estlandssvenskarna var pådrivande för att återskapa någon motsvarighet till vad man haft i Estland, inte minst för att estlandssvenskarna i högre utsträckning själva skulle ta ansvar för sin inordning, staten skulle kunna överföra verksamheter till ett sådant organ och därmed spara pengar. Detta avspeglas också i det återskapade SOV:s första stadgar från 1945 där det bl.a sägs att föreningen skulle ge stöd till estlandssvenskar att finna rätt plats i det svenska samhället, att understödja bildningssträvanden och att representera estlands-

svenskarna vid behov och företräda folkstammens intressen. Dagens stadgar där kulturarvet och kontaktskapandet står i centrum är ganska annorlunda, även om dessa teman fanns med redan 1945. Elmar Nyman berättade det återuppräta SOV i realiteten blev mer av kulturförening än officiellt organ, även om det en tid fanns en särskild grupp för kolonisationen. Ett antal gånger kom SOV att uppvakta regeringen i viktiga frågor, t.ex. när det gällde att få ut kvarblivna estlandssvenskar från Sovjet-estland och gammalsvenskbybor från Ukraina, de estlandssvenska lärarnas pensions- och löneförhållanden och en del frågor beträffande de estlandssvenska studeranden.

SOV:s kolonisationsutskott föreslog att olika områden skulle avdelas för de olika svenskbygderna - här återkommer det gamla by- och bygdetänkandet från Estland - så att Runöborna skulle i första hand slå sig ner på Singö, Rågöbor på Björkö-Arholma, Rickullbor i Södermanland, Ormsöbor i Stockholms län och södra delarna av Uppsala län samt Nucköbor i Östergötlands kusttrakter. För att få de släkt- och grannkära estlandssvenskarna att trivas ansågs det viktigt att flera gårdar inköptes i samma socken, att man skulle ha anförvanter i närheten. Tanken var säkert god, det var bara det att den inte var riktigt anpassad till den verklighet estlandssvenskarna mötte när det läm-

nade uppsamlingslägren och gick ut i det rikssvenska samhället. De gårdar som kunde erbjudas via Rågöstiftelsen var små och ofta dåliga, ej brukade på många år och estlandssvenskarna inte så intresserade av att skuldsätta sig så mycket som blev nödvändigt. De som tog s.k. fiskarhemman fick nog i allmänhet en bättre start, här kom den estlandssvenska driftigheten bättre till sin rätt. Fortfarande idag är många sådana strandhemman i estlandssvensk ägo, även om de väl idag oftast är sommarställen. De rena jordbrukshemman som behölls mer än några år var däremot inte allför många.

Bidragande till att estlandssvenskarna inte ville sätta sig på små jordbruk efter att först ha varit anställda och visat vad de kunde i jordbruket var säkert följande: Sverige genomgick en våldsam industriell expansion efter kriget, det ropades efter arbetskraft i industristäder som Kumla, Eskilstuna eller Stockholm, och man betalade bra. Det gick att tjäna betydligt bättre på det sättet än på ett magert jordbruk i Södermanland, man kunde snabbt ta hand om sina äldre släktingar och man kunde bo i närheten av andra estlandssvenskar. Man kan säga att detta var viktigare för många estlandssvenskar än det traditionella levnadsättet. Redan 1950 bodde 2/3 av folkstammen i städerna och i och med detta blev också SOV:s roll alltmer att vårda kulturarvet. Kustbon, som 1944 började utkomma igen i Estlandsutskottets regi, övertogs av SOV under 1945 och fick under 1940-talet efterhand alltmer prägel av just SOV:s kulturbärande roll efter att under några år ha fungerat som ett informationsorgan för allt det nya i Sverige.

En viktig uppgift för det återuppräta SOV var dock under flera år frågor om medborgarskap. För att få svenskt medborgarskap krävdes att man kunde försörja sig, något som de estlandssvenska äldre och de 3-400 andra icke arbetsföra ju hade problem med. De överflyttade estlandssvenskarna var ju till skillnad från de flesta andra invandrar- och flyktinggrupper en totalbefolkning, från spädbarn till gamla. Här kom SOV:s sakkunskap till hjälp så att hela den estlandssvenska folkgruppen snabbt fick medborgarskap och de gamla också fick pension så de kunde försörja sig. Elmar Nyman berättade vidare att under hela 1940-talets senare del dök det upp flyktingar runt om i Europa som sade sig vara estlandssvenskar och ville komma till Sverige. I dessa fall fick de tidigare estlandssvenska kommunsekreterarna, rycka in och besvara utlänningskommissionens frågor.

Styrelseledamöterna i SOV spelade kanske sin viktigaste roll, naturligtvis helt rimligt, som informationsspridare inom den estlandssvenska gruppen. Elmar trodde att ungefär halva hans fritid gått åt till sådant under många år. Jag tror personligen det vore viktigt att sådana som Elmar och andra som hade

nyckelroller i SOV:s verksamhet på 1940- och 50-talen också i något sammanhang ger sina personliga intryck av hur folkgruppen fann sig tillrätta, som det avspeglar sig i de hänvändelser till SOV som gjordes över åren. Dagens seminarium kunde naturligtvis inte ge utrymme för dessa aspekter på vad som nu också blivit kulturarvet.

Det faktum att inget blev som man tänkte sig i samband med överflyttningen gav SOV intrikata problem att grunna på beträffande kulturarvets bevarande. Flertalet estlandssvenskar bodde i städerna, till skillnad från sverigeesterna gifte de sig nästan helt utanför folkgruppen och hemspråket blev högsvenska. Nya näringar, stadsliv och rikssvenska giftermål innebar självfallet en stor förändring där SOV:s viktigaste uppgifter blev att slå vakt om språket, dialekterna, och se till att estlandssvenskarna inte gled ifrån varandra i det rikssvenska folkhavet. När det gäller det senare har väl föreningen lyckats ganska väl medan det är uppenbart att om inte något mycket radikalt sker så kommer dialekterna att vara helt utdöda inom ett eller två decennier. Detta ger viktiga perspektiv på vad SOV också bör arbeta med i framtiden - något som blev temat för ett senare seminarium under våren.

Efter Elmar Nymans fina genomgång blev det tid för frågor och så småningom kaffe. Efter detta berättade Agnes Callenmark från Rickull och Thomas Lorentz från Runö om egna erfarenheter från integrationsprocessen, Agnes som ung flicka och deltagare i "inordningen", Thomas också som funktionär vid uppsamlingslägret i Mo gård i Doverstorp utanför Finspång, först för estlandssvenskar och sedan när dessa sänts ut till arbetslivet eller till ålderdomshem - Thomas berättade att han hade åkt med estlandssvenska äldre på utplacering - för ester och kvinnor från tyska koncentrationsläger. Berättelserna gav upphov till en diskussion om hur viktigt det är att just sådana berättelser dokumenteras för eftervärlden - min uppmaning till vännerna Agnes och Thomas blir alltså till slut: Se till att få ned så mycket som möjligt av era berättelser på band eller papper - så fort som möjligt! □

Kurs för nybörjare i estniska.

29-31 oktober

Plats: SOV:s expedition,
Roslagsgatan 57, Stockholm.
Kostnad: 600 kronor
Lärare: Kai Tennisberg, Hapsal.

Anmäl dig snarast!

Ingegerd Lindström
Tel dagtid: 016-144141,
kvällstid: 016-358 184

Kärrslätt-träff

Söndagen den 17 oktober
kl 13.00
i lokalen Roslagsgatan 57.

**Årets Ormsöresor
- erfarenheter.
Utarrendering av byns marker?**

Sven Svård

Elmars ruta

Estniska föreningar lever vidare - mot alla profetior

Helene Ahlberg

För 15-20 år sedan trodde Ülo Ignats, chefredaktör för Estniska Dagbladet, att det enda som skulle bli kvar av det estniska föreningslivet i Sverige var en liten krets estofiler med intresse för det estniska språket.

Det blev inte så. Förändringen i Sovjet ändrade drastiskt förutsättningarna. Många yngre fick ett nytt intresse för att liva upp språkkunskaperna när Estland öppnades för affärsintressen. Man reste dit, hälsade på släktingar och nyfikenheten väcktes för estniska språket, kulturen och föreningar.

Med det medförde även problem, berättade Ülo Ignats under SOV-seminariet: de mest aktiva - minst ett hundratal - flyttade till Estland. Det innebar en avtappning av resurser från det estniska föreningslivet. Men nettoeffekten blev ändå positiv.

Dessutom lever folk längre nu.

- Så länge jag har jobbat, vilket är i 20 år, har vi sagt: i 5-6 år till kan tidningen finnas till. Vi finns kvar än. Men vi tappar läsare, 70-80 netto per år på grund av dödsfall, från en prenumerantstock på 2250.

Snart riskerar Estniska Dagbladet att förlora presstödet - för att få stöd krävs minst 2000 prenumeranter.

- Men om vi blir tvungna att sluta med veckotidningen kanske det blir en

månadstidning i stället - och då kan vi hålla på hur länge som helst.

Bokutgivningen har dock i stort sett lagts ned. Det är billigare att ge ut böcker i Estland och ta hit en liten upplaga.

- Det är en sak att skriva i en tidning och prata hemma med föräldrarna. Att skriva litteratur kräver mer kontakt med vardagsspråket än vad som är möjligt i Sverige. Det finns inget tillskott av nya författare.

Tidigare fanns det runt 150 estniska föreningar i landet. Men på många orter har föreningarna avsomnat och det finns nu 50-60 föreningar kvar.

- Det kommer nog att minska ännu mer, sade Ülo Ignats. Men det förekommer också viss invandring - svenskar gifter sig med ester, ester kommer hit för att studera och arbeta.

Han uppskattar att det finns 500-600 aktiva ester i Stockholm, Uppsala och Lund.

- Det kommer att finnas kvar en kärna av estnisktalande i de städerna. Jag är mindre pessimistisk nu än för 15 år sedan. Men det är svårare att enga-

gera yngre ester - de skäms för att de talar dålig estniska och känner sig bortstötta. Det är lätt att tappa lusten när många äldre ständigt påpekar fel. Av eleverna i Estniska skolan är hälften födda i Estland.

- Om vi inte fick in nytt blod skulle vi nog tvingas stänga.

De estniska föreningarna ute i landet, vad gör då de? Jo, samlas och firar högtiderna tillsammans, främst nationaldagen och julgudstjänt, enligt Ülo Ignats. Vissa uppmärksammar deportationsdagar, mor- & farsdagar och diskuterar flykten på seminarier. Ungdomsverkssamhet finns bara i Stockholm och Göteborg. I Stockholm hålls pubkvällar en gång i månaden, med upp mot 150 besökare. 20-30 av par flickor brukar regelbundet träffas i Estniska huset.

Det ordnas även sommarläger för 30-40 deltagare.

- De senaste åren har vi också bjudit in ett antal unga från Estland till lägren. Då försöker alla hanka sig fram på sin estniska i stället för att gå över till svenska, berättade Ülo Ignats.

Även de estniska föreningarna har bekymmer med att engagera tillräckligt många unga i karriären.

- Det kommer nog att minska drastiskt med den första generationen. Ett föreningsliv som i dag kommer inte att finnas kvar. Många aktiviteter kommer att flyttas över till Estland - man åker dit på sångfestivaler, språkkurser och så vidare.

Det stora problemet för esterna är att de nya generationerna tappar språket.

- 95-96 procent gifter sig med svenskar. Då är det svårt att motivera barnen att lära sig estniska, konstaterade Ülo Ignats. □

Varför behövs SOV?

Forts fr s 14

- Ta fram adresslistor på 1500 skolor. Håll journalistseminarium i samband med jubileum. Det finns ett intresse.

Jörgen Hedman höll med.

- Jag tror att det funnits ett mindervärdeskomplex bland estlandssvenskar, en tro att folk inte är intresserade. Men det finns anledning att vara mer offensiva!

Elmar Nyman konstaterade att vad gammalsvenskbyborna är - det har svenskarna fattat. Men estlandssvenskar blandar man ihop med ester i Sverige.

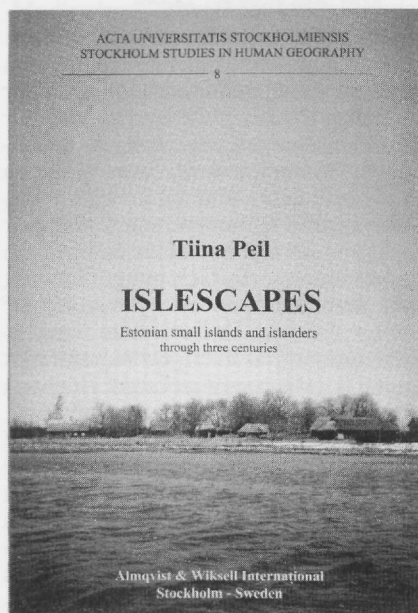
Han gav också en definition på kulturen.

- Estlandssvenskhet, det var vad som fanns när vi var i Estland. Det som finns här är något slags Sverige-estlandssvenskhet.

- Men det finns gott hopp att de som föds på 2000-talet kan få större intresse. Då är det viktigt att det finns något att lämna över. □

Fyra öar under 300 år

*Odensholm, Kessulaid,
Ramu och Vilsandi.*

En avhandling som handlar om vad som hänt på fyra estländska öar under 300 år har nyligen publicerats. För estlands-svenskar kanske texterna om Odensholm är mest intressanta.

Tiina Peil är en person med bestämda åsikter. Det får jag klart för mig ganska snabbt när jag träffar henne på Stockholms universitet en varm dag i maj. Vi diskuterar svenska och estniska särdrag, ett ämne som alltid är intressant att debattera. Men det skall inte den här artikeln handla om. Hennes arbetsrum är nästan helt tomt, hon är just på väg att packa ihop sina pinaler för att åtminstone över sommaren bo i sitt hemlands Tallinn. Helt tomt är det dock inte. På skrivbordet ligger en enorm stamtavla över öborna på Odensholm. Att många är släkt med varandra råder det ingen tvekan om.

Tiina kom till Sverige precis i början av 1992, då Estland varit fritt i bara några månader. Det var genom Göran Hoppes försorg som det hela ordnades. Efter några år på universitet är hon nu färdig med sin doktorsavhandling som är skriven på engelska och heter Islescapes.

4 öar, 300 år

Tiina har följt utvecklingen på 4 öar från i början av 1700-talet fram till slutet av 1990-talet. Varför valet föll på just öar

beror på att hon vill uppmärksamma fenomenet öar och öbor. På den sovjetiska tiden var det flera öar utanför kusten som landets innevånare överhuvudtaget inte visste om att de existerade. Kartor var topphemlig militär egendom och många öar fick man inte besöka.

Den estniska arkipelagen har idag en helt annan roll jämfört med några hundra år tillbaks i tiden. Då förenade haven människor och inte tvärtom som nu. Det som idag är glesbygd kunde förr vara viktiga knutpunkter längs fartygsrutter över Östersjön. Då var det kustbor som bodde längs motorvägarna, många öbor bedrev omfattande rederi- och lotsverksamhet

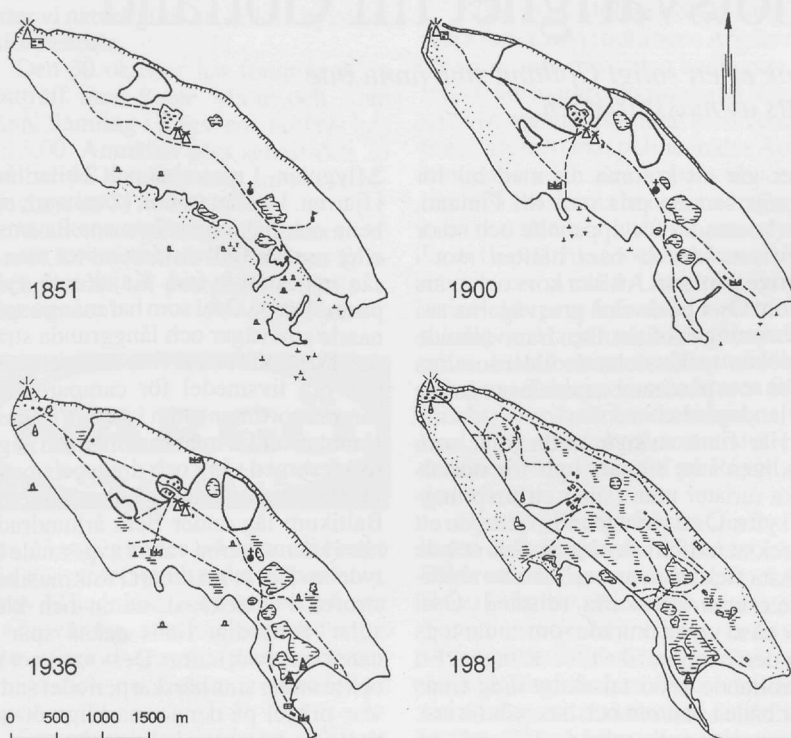
Öarna i avhandlingen är valda med omsorg, de hade var och en sin typiska etniska blandning. Odensholm hade bara svenskar, på Kessulaid som ligger mellan Muhu och fastlandet bodde bara ester, ön Ramu längs Estlands norra kust hade invånare från Finland medan Vilsandi utanför Ösel hade en mycket blandad befolkning bland annat ester och holländare. Tiina har följt utvecklingen på dessa öar från tidigt 1700-tal fram till slutet av 1990-talet. Hur har landskapet, markerna och bebyggelsen förändrats över tiden? Hur har samhället förändrats? Den mesta information har hon hämtat ur böcker och olika arkiv i Estland och Sverige. Utöver detta har hon gjort intervjuer med människor från de undersökta öarna. Det är säkert flera odensholmsbor som känner till hennes arbete.

Var blev då slutsatsen?

Från 1700-talet och framåt gick livet sina gilla gång på öarna. Successivt skedde vissa förändringar men de var i sammanhanget rätt små. Men under 1940-talets första hälft bröts den flera hundra år gamla traditionen av småbruk, fiske och sjöfart abrupt. Den ersattes av militära anläggningar eller ingenting alls. De som tvingades flytta fick självklart svårt att finna sin identitet i en främmade miljö vars kultur var delvis annorlunda. Den speciella ökulturen gick på så vis successivt om intet. Går det att återskapa det som en gång fanns på dessa öar? Nej det går knappast tror Tiina. Det var ett delvis säreget och starkt kulturpräglad samhälle med en egen identitet om vilken kunskapen nu helt eller delvis gått förlorad. Dessutom är det sannolikt inte så många som är intresserade att leva det bitvis hårda liv som det handlade om. Blir det någon bebyggelse kommer det förmodligen handla om sommarvisten även om undantag säkert kommer finnas. Men vissa intressanta nysatsningar har gjorts på en av öarna. En driftigt Vilsandibo har till exempel satsat på strutsuppfödning!

Peter Nylander

Sedan 1851 fram till 1981 har Odensholm förändrats. Strandlinjen är annorlunda och en stor delar av ön kan nu betraktas som våtmark.

Tiina Peils bok, Islescape, kan beställas via bokhandeln eller direkt från Almqvist & Wiksell. Box 4627, 116 91 Stockholm. ISBN 91-22-01825-5

Svenskbygderna och estlandssvenskar i stor artikelserie i Dagens industri. *Peter Nylander*

I sommar har kunskapen om estlandssvenskar och deras öden ökat rejält bland Sveriges beslutsfattare; de 500 000 personer som läser den dagliga affärstidningen Dagens Industri. I en artikelserie som publicerats under sommaren har läsarna fått besöka de tre baltiska länderna. Flest artiklar har publicerats om Estland där estlandssvenskar fått ett riktigt stort utrymme. Flera uppslag! Den seglande redaktionen har besökt Ösel, Pärnu, Runö, Hapsal, Ormsö och Tallinn, varje artikel består av fyra sidor. Här följer ett kort referat.

Runö 10 juli

Här får vi på ett uppslag träffa Jakob och Elsa Steffensson. Jakob vill skapa ett svensk-estnisk rike ute på ön, "som Åland ungefär". Han har lobbyat mycket för Runö i Sverige där han hållit föredrag och bidragit till en permanent utställning ute på Fjäderholmarna strax utanför Djurgården i Stockholm. Ett 20 tal bilder illustrerar artiklarna som handlar om öns historia, nuläge och framtida planer. Hur många kände överhuvudtaget till denna lilla isolerade ö förut?

Hapsal 6 augusti

På ett uppslag om Hapsal kan vi läsa om Hans Laidwa, mannen bakom färjetrafiken till Estland, och hans uppväxt i en av Hapsals tråkåkar. När den första vita båt färjan stävade in mot Tallinns hamn i juni 1990 stod Hans i fören. "Det var det största ögonblicket i mitt liv" säger han idag. Artikeln innehåller också lite information om SOV. (Hur ofta nämns SOV i svensk press?) Det var nämligen tack vare SOV som Laidwa kom till Sverige, hans mor hade lite svenskt påbrå och det räckte för de åtråvärda papper som var biljetten till Sverige. Vi kan också läsa att SOV fortfarande finns kvar som organisation. Under rubriken "Estlandssvenskt museum väcker traditioner till liv" kan vi i en tre spaltig artikel läsa om just Aibolandsmuseet. Här möter vi Alar Schönberg och Jorma Friberg. I övrigt berättar det andra tidningsuppslaget om Hapsal självt och då inte minst om hur Jacob de la Gardie köpte borgen, "och fick en stad på köpet". Några år tidigare hade han köpt så väl Dagö som Ormsö, den senare 1628 enligt artikeln.

Ormsö 13 augusti

Den sista artikeln om svenskbygden handlar om Ormsö. Och vem besöker man på Ormsö om inte Maria Murman? Hon är verkligen den som marknadsfört

Estland, Ormsö och estlandssvenskar mest av alla. Artikeln beskriver hur hon blev kvar på ön och lite om livet under sovjettiden. Sen drar hon en låt på cittran för besökarna. En bild på Maria pryder en hel sida i tidningen. Vi får också reda på att Ormsö har världens största samling solkors. Ingvar Lindkvist från Kärrslätt (bäst jag skriver vad gården heter; Erjasa) berättar om när han flydde och tog farväl av Saxby fyr. Bra är att artikeln tar upp några av de problem som hänger ihop med återlämnandet av beslagtagna egendom. Det är inget lätt sak, det vet vi alla.

En tjugusig bild på Ormsös starke man, Harald Mickelin, kan vi också njuta av. Han står vid den minnestavla som skall påminna om de 2000 svenskar som flydde från ön strax innan krigsslutet.

Tallinn 19 augusti

Svenska kyrkan i Tallinn har en lång och brokig historia. Den började som fattigsjukhus 1532. Två hundra år senare invigdes den som S:t Mikaelsskyrkan för den svenska församlingen i Tallinn, men efter drygt två hundra år, 1944, hölls den sista gudstjänsten. På

en bild står Ivar Boman, kyrkans eldsjäl. Han berättar att antalet inskrivna i kyrkan är 200 stycken. Lika många som det var 1944! Många ester som läser svenska söker sig till kyrkan berättar Ivar. Hans expansionsplaner är omfattande. På vinden skulle man kunna ha bibliotek. Här skulle kunna bli ett perfekt nordiskt kulturcentrum. Kyrkan har också visat sig innehålla ett tidigare okänt litet kapell. Helt byggt i en unik stil. Renoveringen av kyrkan fortgår enligt planerna. De 7 miljoner Ivar Boman ordnat från Sverige räcker till nytt tegeltak och renoverad fasad. Högst på önskelistan står annars centralvärme. På vintern när det är riktigt kallt blir det nollgradigt här inne, säger Ivar. Inte är det händelseöst kring Ivar Boman och hans kyrka. För några år sedan lyckades han få just Dagens Industri att göra en insamling. Den inbringade en kvarts miljon kronor. Utöver artikeln om svenska kyrkan får vi lite inblick i den svenskfinansierade renoveringen av Kadriorg, Peter den stores sommarresidens byggt 1715. Ytterligare en artikel tar upp turistnäringen i Tallinn. (Artiklarna finns att läsa på SOV:s exp/bibliotek.)

Ösel - Baltikums motsvarighet till Gotland

Tänk er ett soligt Gotland som ännu inte nåtts av massturismen.

Det går att komma dit med bil för ungefär samma pris som till Finland, men kostnader för uppehälle och resor inom området är bara hälften mot i Sverige/Finland. Att åka kors och tvärs genom Ösel på de små grusvägarna är i god mening exotiskt. Den framvällande grönskan tycks sluka de ålderdomliga husen som påminner en smula om gamla Gotlandsgårdar.

Här finns många lanthandlar som verkligen inte riggats upp för nostalgiska turister utan tjänar ett ursprungligt syfte. Ösel var under Sovjettiden ett invecklat militärt skyddsområde och de bofasta fick inte ens besöka sina anförvanter utan att skaffa tillstånd. Ösel blev på så vis ett område som undantogs från den ekonomiska utvecklingen. Ett förtrollande 1800-talsaktigt drag finns kvar både i naturen och hos människor. Jag sov i en nationalpark, Vilsandi, på Norra Ösel och under tre dygn hörde jag

2 flygplan, 1 motorbåt och 2 bilar långt i fjärran. I stället tranor, kornknarr, rödbena och näktergal. Inte ens i svenska eller norska fjällvärlden möter man en sån majestätisk frid. Kajak och cykel passar bra på Ösel som har många spännande småvägar och långgrunda stränder. Det finns också fina små pensionat och bra livsmedel för campare, med samma sortiment som i övriga Estland. Har man tur får man vara med om någon folkfest med sång och dragspelsmusik. Då förstår man kanske hur relativt nära Baltikum låg under flera århundraden när vattenvägarna var av avgörande betydelse. Det är märkbart i folkmusikens strofer, i dialektord, namn och klädstilar. Samtidigt finns också spår av dansk och rysk kultur. Dess nationer har också under sina härskarperioder satt en viss prägel på denna märkliga ö, som trots alla främmande herrar bevarar sin egenart.

Gunnar Thorell

Rickul Nuckö hembygds- förening

Föreningen har hittills i år fått 33 nya medlemmar. Medlemsantalet är nu 668. Medlem nr 700 kan komma i år. Blir det du? I så fall bjuder föreningen dig på din medlemsavgift för år 2000!

Vi tror att det fortsatt stora intresset för föreningen tyder på att man anser att den har en förmåga att utvecklas och att ge goda kontakter med andra som har sina rötter i Rickul/Nucköområdet.

I sin ledare i Kustbons förra nummer tycks Sven Salin utgå ifrån att hembygdsföreningarna snart kommer att ha spelat ut sin roll. Vi tror inte det. När marken nu är återlämnad kommer den åter att brukas. Denna gång inte för jordbruk utan som tomtmark. De gamla fastigheterna styckas upp och skänks till eller ärvs av yngre släktingar. Mark säljs. Husbyggandet har redan kommit igång, framför allt i Rickul.

Då behövs hembygdsföreningen för att underlätta samarbetet mellan markägarna och kontakten med kommunen och andra estniska myndigheter. Föreningen behövs också för att föra kunskaperna om områdets estlandssvenska traditioner vidare till en yngre generation och till dem som inte har estlandssvensk bakgrund.

I Medlemsbladet (som ingår i medlemsavgiften) kommer vi att informera om byggnads- och vägfrågor, försäljning av EVP-papper, nya lagar med mera och om vad som allmänt händer i Rickul/Nucköområdet. Samtidigt fortsätter vi naturligtvis att skildra bygdens äldre historia.

Den 30 oktober har föreningen en hösträff med Sante Marte och Kate Ränn. Samling i Rågsveds Folkets hus kl 13.00. Anmälan görs senast den 20 oktober på blankett som finns i Medlemsblad nr 3.

Medlemsavgiften är 150 kronor - 50 kronor för ungdomar till och med 25 år - och betalas till postgiro 55 68 81-1. Välkommen!
Per-Erik Fyhr

Den 23 maj, gjordes två turer till Nargö från Pirita med totalt cirka 60 personer, varav 32 hade kommit från Sverige. Det var en vårdag, som började med regn, men under dagen skingrades molnen och vi fick en vacker avslutning på dagen.

Turerna till ön gjordes med Wrangels/Pranglis turbot Helga, som vi dis-

ponerade hela dagen. Många fd nargöbor med familjer besökte sina gårdar i Storbien, Lillängen och Bakbien. Ett filmteam följde med oss under dagen för att dokumentera hur vi letar efter våra husgrunder. Intervjuer spelades även in där äldre nargöbor berättade hur vi levde på ön.

Efter avslutad rundvandring på ön samlades många vid det nybyggda "Gästhuset" på Estersido, där vi kunde köpa bortsj samt annan mat och dryck.

Den 1 augusti var det åter besöksdag på Nargö med beställd båt från Pirita. Många besökare, med bl a gäster från SOVs resegrupp, förutom fd nargöbor från Sverige och Estland, kunde i det vackra vädret vandra omkring på byvägarna och avsluta dagen med havsbad.

Lena och Margit

Rågöspalten

Den 11 juni restes minnestavla över Rågö museum på den plats på Lilla Rågö, där museet har stått. Minnestavlan tillkom på initiativ och bekostnad av Aibolands museum i Hapsal. Se separat rapport om händelsen i detta nummer av Kustbon.

Inom ramen för SOV:s Estlandsvecka i samband med föreningens 90-års jubileum besöktes även Lilla Rågö den 1 augusti. Deltagarantalet uppgick till 22 personer. Bland besökarna fanns också Sveriges ambassadör i Estland, Elisabet Borsiiin Bonnier och SOV:s ordf. Sven Salin. Ain Sarv organiserade överfarten via Paldiski med gränsbevakningens hjälp. Ain tjänstgjorde även som vandringsledare ute på ön.

Efter Jaan Mölders beskyllning av rågösvenskarna i tidningen Äripäev den 28 april, som medvetna bedragare, har frågan om markreduktionen på Rågöarna varit uppmärksammat stoff i estnisk press. Den 20 maj publicerades Arnold Lindgrens genmäle i Äripäev under rubriken "Svenskarna är inga bedragare av estniska staten". Den 10 juni tryckte Eesti Päevaleht i Stockholm en artikel i ärendet av Arnold Lindgren. Samma artikel återgavs i Estland i den lokala tidningen i Harjumaa, Lääne Harju Ekspress, tillsammans med Jaan Mölders och Anne Taklajas kommentarer. Sõnumileht, en rikstäckande tidning i Estland, slog upp saken stort under jätterubriken "Markskandal på Rågöarna", den 12 juli.

Den 31 juli togs frågan upp av forskaren vid Harjumaa Museum, Aivar Pöldvee, återigen i tidningen Lääne Harju Ekspress, där makthavarna i Paldiski får svidande kritik i en brett upplagd artikel. Pöldvee belyser bakgrunden i rågöbornas historia och konstaterar att dagens makthavare är benägna att fortsätta med de stalinistiska orättvisorna och gärna sätter sig själva i parti-

sekreterarens maktposition. Han skriver: "Paldiski stadsstyrelse intar ståndpunkten, att de med det s k basavtalet från öarna borttvingade rågöborna avstod från sina ursprungliga hem genom frivillig avyttringshandling och någon tvångsavhandling kan det inte vara tal om. Enligt borgmästare Jaan Mölders uppfattning handlar det om rågöbornas "affärsidé - vid återlämning av redan utbetald mark blir det möjligt att sälja den vidare och få dubbel ersättning för en och samma sak". Borgmästarens uttryck är såpass hårda och cyniska, att de verkar som rena skymfen. Enligt samma logik borde man instämma i, att republiken Estland slöt basavtalet frivilligt och därefter som uttryck för folkets fria vilja uppgick i Sovjetunionen. Med den sortens retorik dolde den kommunistiska ideologin under lång tid den stalinistiska maktpolitiken som till sin karaktär mycket liknade maffians utpressningstaktik i stil med - förslag, som det blir svårt att avvisa - - -".

Eftersom Paldiski nu sträckt sig till att de s k nationaliserade gårdarna får återlämnas, arbetar lantmätare Arne Mägi på Stora Rågö. Det är 8 gårdar på Stora och 2 på Lilla Rågö, där kontrakt är skrivna och Paldiski går med på återlämning.

Arnold Lindgren

Runöresan 1999

Inför resan, som företogs 20-27 juli med 30 deltagare, och som planerats på ett mycket förnämligt sätt av Leif Strömfelt, hade jag åtagit mig att i första hand ordna för de kyrkliga sammanhangen.

Efter en vädjan från pastor loci på Runö, Harri Rein, om insamlande av medel i Sverige för byggande av ett Kyrkans Hus på ön, hade Runöbornas förening beslutat införa ett utrop i Svenska "Kyrkans Tidning". Det omedelbara resultatet härav blev att kyrkoherden i Gustafs församling i Dalarna, Björn Öhrn, hörde av sig och även ville diskutera ett vänförsamlingskap med Runö. Det visade sig att Björns farfarfar på sin tid varit livländsk ärkebiskop och deltagit i invigningsakten av Runö Nya Kyrka år 1912, och att hans farfar som yngling även varit med vid detta tillfälle. Härom har han skrivit en utförlig berättelse i sina memoarer.

Björn Öhrn deltog i resan till Runö och medförde som gåva två nytillverkade malmljusstakar enligt gammal "Gustafs-modell" till Nya Kyrkan. Dessa överlämnades vid en ceremoni före söndagens högmässa. Vid gudstjänsten medverkade Harri Rein tillsammans med Björn Öhrn, som höll sin predikan

på svenska, vilken strof för strof tolkades till estniska av runöflickan Airi Mägi. Airi är andra-rings-elev vid Lycéet i Mariehamn på Åland, som Geta kommundomstipendiat.

Högmässan avslutades med en Dalaversion av Välsignelsen, sjungen av Björn Öhrn och ett vackert postludium, spelat av Karl-Gösta Engqvist. Karl-Gösta hade i brist på organist på Runö, åtagit sig att spela vid söndagens högmässa. Han är en mångårig estlandsvän och har efter frigörelsen hjälpt till vid olika projekt, främst i egenskap av kantor och lärare med kurser i svenska språket, huvudsakligen på Ösel. Under senare tid har även hans hustru Kerstin medverkat. Tillsammans höll de bl.a. för 2 år sedan en 2-veckors kurs i svenska för de nuvarande runöborna.

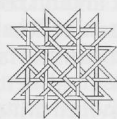
Under vistelsen hade de gamla runöättlingarna möjlighet att sammanträffa med lantmätaren Aime Laur, som verkställt gränsdragningen vid återlämnandet av marken. Man hade då tillfälle att ventilera ännu återstående problem i markfrågan. *Thomas Lorentz*

Odensholms byalag

Ja, så har sommaren, i år var det verkligen sommar, förflutit och vi har åter några minnen att lägga till i raden. Ett av minnena blir från resan till Holmen med anledning av jubileumsfestiviteter.

Besöket på Odensholm var mycket lyckat. Jag pratade med Valter idag den 13 augusti. Valter är fortfarande kvar i Bergsby, han var mycket nöjd då det hela hade fungerat bra samt att det var ett så blandat sällskap som deltog. Både orsbor och "ditresta" sammanlagt ett 30-tal personer besökte Holmen i strålande högsommarväder och uttryckte stor uppskattning över vad de såg och vi som inte var med kan läsa om besöket i den lilla reserapport som presenteras här i tidningen.

När detta skrives så är vi inne i kräfttider och ålarmörket börjar flagga för sin ankomst. Jag önskar er en skön höst och hoppas att vi ska få möjlighet att besöka vårt kära Odensholm många gånger till. Må gott! *Owe Fahlström*

Aibolands museum

När sommaren börjar ta slut är det lämpligt att tänka tillbaka lite och fundera hur det har gått. I princip är vi nöjda med högsåsongen. Vi hann med två nya utställningar, en kort resa till Rågöarna, sommarskolan, deltog SOV:s jubileumsfirande och satte upp tre nya informa-

tionstavlor: Vid Rågö folkmuseum, Bysholms skola och vid Rannasauna. Nästan det viktigaste är att vi kommit igång med båtbygget vid museet. Båtmästaren Jorma Friberg säger att allt går enligt planerna, det är många intresserade som vill se och som också vill hjälpa till. Det blir nu i slutet av augusti några talko-dagar. Även på vintern försöker vi bygga vidare för att nästa sommar redan kunna segla runt i gamla svenskbygder. Enda problemet är att vi ännu inte har hittat ett lämpligt namn till båten! Kanske kan Kustbons läsare hjälpa oss?

Vi har också börjat riva ner sovjettidens cementbyggnader bakom Hambergs hus, så småningom skall det bli vackert och grönt där.

En viktig nyhet är det att tack vare stiftelsen Aibolands Museum och olika donatorer (det finns en mycket trevlig tendens att man skänker sina EVP-papper till museet) kan vi i höst öppna magasinet i Hambergs hus. Det betyder att problemet med att bevara föremål, som tillfälligtvis inte är på utställningen, enligt alla museiföreskrifter försvinner. Så småningom ska alla kontorsrum vara i Hambergs hus, Vädens hus ska helt bli för utställningar. En stor grundutställning öppnas nästa år. Alla föremål som är förknippade med det estlands-svenska är varmt välkomna. De kommer att få en säker och bra plats i museet.

För att museet skall fungera bättre vill vi organisera ett idéseminarium i Stockholm den 20 november. Alla som har någon bra idé kan komma dit och framföra den. Det blir då också möjligt att få svar på alla frågor gällande museiverk-samheten. Dit kan man också ta gamla saker eller foton eller dokument för museisamlingen.

Ett av museets syften är att översätta

material om estlandssvenskar till estniska. En god början blir "Guldstrand" som kommer ut på estniska till hösten och enligt planerna blir det pressvisning i Nuckös prästgård den 10 oktober 1999.

Museet kommer att vara öppet hela hösten och vintern, alla är välkomna!

Alar Schönberg

Snart stundar hösten

Det har varit en för många lång och varm sommar. På våren hade man kanske föresatt sig en otrolig mängd saker som skulle uträttas. Men som alltid (?) går tiden alldeles för fort. Jag fann mig själv ofta sittandes vid en liten insjö tänkandes på allt som skulle göras. Väderet uppmanade inte direkt till fysisk aktivitet då kvicksilvret fastnat på trettiogradersstrecket, i skuggan. Hösten med dess ofta klara luft, och färg, gör det lättare att arbeta.

För många ormsöbor och dess ättlingar har sommaren varit fylld av evenemang, något som beskrivs på andra platser i denna upplaga. Vi på OHF ser fram emot en "termin" av möten som skall förenkla och förbättra för våra medlemmar.

Miss inte att uppdatera ditt abonnemang av OHF:s tidning, så att du kan hålla dig à jour med det som händer.

Vi "syns" i Ormsöbladet.

*Anders Thomsson
Ordf. OHF*

Ormsö Skogsförening

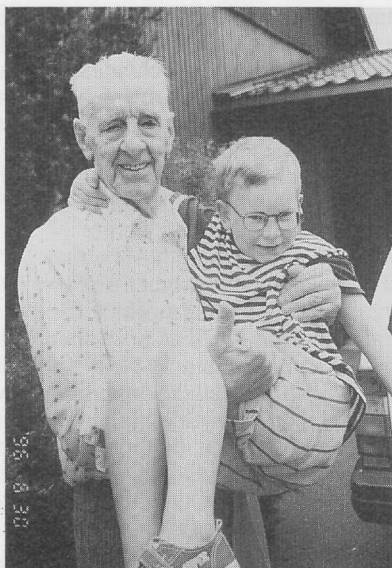
Skogsföreningen hade sitt första årsmöte dagen före Olofsdagen. Ett trettiotal intresserade f d ormsöbor dök upp sammankallade via "djungeltelegrafen" dagarna innan. (Informationen fungerar inte så bra ännu!) Mötet valde en ny styrelse vars första uppgift blir att revidera stadgarna. Dessa hade blivit översatta till svenska och fått konstiga och felaktiga formuleringar, i vissa sammanhang. Till ny styrelsen valdes tre från Sverige: Harald Mickelin, Bo Stenholm samt Sven Söderblom, och från Ormsö Ants Varblane och Ellen Järv. Till revisorer valdes Maria Gilbert, Allan Grönman och Melis Mägi. Medlem kan den bli som äger (skall bli ägare till) skog och/eller mark på Ormsö.

Syftet med Skogsföreningen är att flera skogsägare går samman för att få större virkesposter att sälja och ha möjlighet att få bättre priser, syftet är också att få andra samordningsvinster. Så småningom kanske vinsten kan täcka fastighetsskatten.

Intresseanmälan för medlemskap hade inkommit från 27 svenska markägare. Mötet beslöt också att nästa årsmöte skall hållas i anslutning till Olofsdagen eftersom många från Sverige då besöker Ormsö. Medlemsavgiften fastställdes till 120 EEK eller 70 SEK.

Är du intresserad av medlemskap i Ormsö Skogsförening ta då kontakt med Bo Stenholm tel (kväll) 08-605 90 94 eller mobil (kväll) 070-528 74 25.

Margareta Hammerman

1. Hjalmar Hallman som värnpliktig 1936-37 vid Automobilkompaniet i Reval.
2. Hjalmar med barnbarnet Jimmy i famnen. När bilden togs var det släktens äldsta och yngsta fångade på samma bild. 3. Nyinflyttade - Astrid, Helvi och mormor Lisa framför hyreshuset i Årsta.

KUSTBON GRATULERAR

Från Spithamn till Årsta

Det är nu drygt femtiosex år sedan Hjalmar Hallman lämnade Spithamn och flydde till Sverige. Han lyckades skapa ett bra liv för sig och sin familj här och har på alla sätt funnit sig till rätta. I dagarna fyller Hjalmar 85 år. Jag fick tillfälle att tala med honom om hans liv - våra familjers vägar har korsats både i Estland och i Sverige.

Namn: Bantas Hjalmar Hallman
Fyller: 85 år den 22 september
Familj: två döttrar, barnbarn och barnbarnsbarn. Bor: i 2:a i Årsta

Att fylla år är ingen bedrift och egentligen ingenting att vare sig fira eller skriva i tidningen om, säger Hjalmar Hallman när vi ringer den 1 juli för att be om en intervju. Det är en ganska vanlig inställning i estlandssvenska kretsar. Men jag ger inte upp.

- Kan jag fungera som exempel på ett vanligt estlandssvenskt livsöde så ställer jag väl upp, säger Hjalmar sedan efter någon tvekan.

När jag ringer dröjer det lite innan han svarar, han håller nämligen på och dammsuger. Jag får svar på de flesta av mina frågor per telefon, men när det blir tal om foton frågar jag om jag får ta mamma med mig och komma och hälsa på en eftermiddag och välja själv ur albumen.

Det är en varm och solig juli-eftermiddag när vi kör till Siljansvägen 82 i stockholmsförorten Årsta. Min

mamma som brukade hålla kontakt mest med Hjalmars hustru Astrid berättar om hur hon med mig i barnvagn varit här och hälsat på i början av 50-talet. Den gemensamma nämnaren är Spithamn - både Hjalmar, Astrid och min mamma Skolhus-Mere är födda där.

Astrid och Hjalmar gifte sig 1942 och deras äldsta dotter Helvi föddes i mars 1943. Mamma blev tillfrågad om hon ville bli gudmor - endast 18 år gammal. Astrid (född Österman) avled tyvärr 1995 men Hjalmar bor kvar i lägenheten som de köpte redan 1948. Det är HSB och insatsen var tusen kronor. Precis vad Hjalmar fick över när han tillsammans med sin kompanjon fraktat bensinfat till Haparanda med segelskuta.

Hjalmar Hallman föddes 1914. När hans mor dog 1920 gifte fadern om sig och blev så småningom far till samman-

lagt nitton barn. Hjalmar började som sjuåring i den lilla nybyggda byskola i Spithamn där min morfar Herman Söderholm var lärare. Därefter gick Hjalmar två år i Roslep där bland andra Elmar Nymans pappa Arvid Nyman var lärare. Andra lärare som Hjalmar nämner är Blee och Laving. Efter sex år i skolan räknades Hjalmar som vuxen och fick försörja sig genom att hjälpa till på gården hemma i byn och dessutom jobbade han på en segelskuta. Med skutan Naima, som ägdes av Sävres Mats, Anders Anton och Mats Mattias, seglade han till Stockholm med potatis och till Reval med timmer. Båten tog ryssarna sedan.

Den 25 maj 1943 lämnade hela den lilla familjen Hallman Estland i en liten båt. I "velshuse" i Ölbäck hade Hjalmar fått veta att han och brodern Axel stod på tur för mobilisering. Via Finland (Hangö) kom de till Sverige fem dagar senare. En syster, Olga som för övrigt fyller 90 år i höst, fanns redan i Sverige. Hjalmar hade tre systrar som emigrerade; Alice redan på tjuugo- eller trettio-talet till USA. Två systrar, Ingeborg och Ellen, emigrerade till Kanada. En gång var Hjalmar och Astrid och hälsade på Alice i New York.

Också Hjalmars föräldrar kom till Sverige. Innan de reste - med en av de så kallade vita båtarna - ordnade de med överlämnande av gården - där fanns två hästar och sex kor - till några ingermanländare. De nya ägarna sålde gården senare och den brändes ner. Har Hjalmar varit tillbaka och sett förödelsten? - Jo, vi var tillbaka hela släkten dels 1989 och dels ännu en gång. - Hela Spithamn är borta, åkrarna igenvuxna. Syskonen har nu fått tillbaka ett par hektar som avser själva tomten där huset stod och åkermarken. En yngre bror, Arne Hallman, har nu ställt upp en husvagn här.

När Hjalmar och Astrid kom till

Stockholm hamnade de först på förläggningen på Sabbatsberg med sin två månader gamla dotter Helvi. Så gott som genast fick de anställning på gården Rydbo i Roslagen. De blev stutare och fick bland annat mjöl, ägg och 4 liter mjölk per dag av bonden som stat. Förutom Hjalmar, Astrid och Helvi in-gick även Astrids föräldrar, Adam och Lisa Österman, i hushållet. De lyckades ganska snart få hyra ett torp i närheten och Hjalmar började istället jobba på byggen och byggde villor.

Sedan provade han även på att tillsammans med en bekant hemifrån köpa en segelskuta. De fick låna pengar till köpeskillingen av Rågökommittén. Först köpte de en skuta som tog 80 ton, men bytte sedan upp sig till en som tog 100 ton. Skutan hade både segel och tändkulemotor. Snart blev dock fartygen utkonkurrerade av lastbilarna som var snabbare och lika billiga. Då bestämde sig Hjalmar för att gå iland. Han sökte och fick jobb på en finmekanisk verkstad på Olof Palmes gata i Stockholms city.

Av en tillfällighet fick Hjalmar veta att Atlas Copco behövde folk och han sökte jobb där. Han fick börja i verktygsförrådet. Tidigt upptäcktes Hjalmars talanger och snart erbjöds han arbete ute i verkstaden. Som ett mått på estlandssvenskarnas erkända arbetsamhet och flit måste jag nämna att förmannen i förrådet hade sagt till basen i

verkstan att: "Tar du bort Hallman måste jag ha tre nya i hans ställe!"

Hjalmar Hallman utvecklades till en skicklig svarvare och blev Atlas Copco troget till sin pensionering. Hjalmar bär fortfarande det armbandsur som bär inskriptionen "För mångårig och trogen tjänst". Det fick han efter tjugofem år, men stannade drygt trettio.

Det mesta ordnade sig för Hjalmar: en fast och trygg anställning, en modern lägenhet i Årsta där också mormor, Lisa Österman, flyttade in till att börja med. Morfar Adam dog redan 1944. Astrid fick arbete på en konfektfirma i grannskapet där hon sydde kjolar. Det var en liten firma och dottern Helvi kunde komma dit efter skolan. År 1952 föddes dotter nummer två, Inga-Lill, och nu blev det lite trångt i tvåan. Mormor flyttade till ett ålderdomshem i närheten.

Ett av Hjalmar's fritidsintressen har varit kolonistugan. En sommar (1949) tog man bussen ut till Listuddens koloniområde, strax söder om Stockholm, och där köpte Hjalmar och Astrid en liten stuga. Här tillbringade familjen alla somrar och här ute lärde sig Inga-Lill att gå på gräsmattan. Men mycket till gräsmatta kan det nog inte ha varit för på den här kolonilotten odlade Hjalmar och Astrid upp sina cirka 200 kvm för att dryga ut hushållskassan. De odlade potatis, morötter, rödbetor och jordgubbar och dessutom satte de hallon-

buskar samt plommon- och äppelträd. Den egna potatisen brukade räcka ända till jul. Hjalmar byggde om och till stugan så att den kunde tjäna som bostad under hela sommarlovet.

Vad gör Hjalmar nu för tiden? Hur får han tiden att gå? - Ja, vad gör man? Sedan hustrun Astrid avled är det tomt och ganska ensamt. Saknaden är stor. Några släktingar talar Hjalmar med i telefon och träffar dem också ibland. Äldsta dottern bor med sin familj i Vetlanda och den yngre med sin norr om Stockholm. Även barnbarnen börjar bli vuxna. Alla har sitt. Han läser och ser på TV trots att han numera bara ser på det ena ögat. På det andra lossnade näthinnan och trots operationer gick det inte att rädda synen. På soffbordet ligger den bok som han just nu läser för andra gången. Den har titeln Eremiterna i Tajgan. - En rysk familjs kamp för att överleva i den sibiriska vildmarken. Författare: Vasilij Peskov. Boken är en gåva av dottern Helvi. Och den är bra, säger Hjalmar.

När vi tar adjö frågar jag Hjalmar. När ses vi härnäst? Hjalmar brukar faktiskt vara ganska flitig med att besöka de evenemang - även årsmötena - som ordnas av Estlandssvenskarnas kulturförening Svenska Odlingens Vänner (annonseras här i Kustbon). Jo, nästa tillfälle blir säkert på Hembygdsdagen den sista lördagen i augusti är vi överens om.

Agneta Klitter

Efterarbeten kring återgång av egendom enligt

ÄGANDERÄTTSREFORMEN I ESTLAND

Kalmet Fastighets AB, civilekonom Georg Kalmet, erbjuder i samarbete med i Tallinn verksamma specialister inom äganderättsreformen, tre jurister varav advokaterna Raivo Bergson och Viktor Brügel följande tjänster:

- kontakt med hyresgäster vilka f n är bosatta i din eller din familjs fastighet
- formulering av juridiska avtal: hyresavtal, affärsjuridiska avtal m fl
- förhandlingar med dina bekanta, vänner och släktingar/medsökanden
- efterfrågningar vid vederbörliga myndigheter i estniska republiken
- rättslig och affärsrättslig rådgivning enligt lagar i estniska republiken
- förhandlingar vid domstolar i estniska republiken
- byggnadstekniska besiktningar av i Estland auktoriserad byggnadsinspektör
- fotoreportage av förväntad, restituerad egendom
- beräkningar av krav för ekonomiskt lönsamt fastighets- och markinnehav samt drift
- framställning av beslutsunderlag i övrigt inför val av bästa möjliga handlingsalternativ för dig och din familj
- förvaltning av fastighet, lägenhet, mark eller annan egendom
- översättningar till och från estniska, även från engelska till estniska
- information om estniska värdepapper - aktier, obligationer och fonder
- samtalspartner, ev. rådgivning avseende av staten emottagna värden i s.k. EVP-kronor
- andra tjänster vilka faller sig naturliga inom beskrivna verksamhetsfält.

Passa på att utnyttja ett fördelaktigt tillfälle att befästa, försäkra och effektivisera dina och din familjs materiella rättigheter i den estniska republiken. Vi kan förvalta återlämnad egendom, sälja den eller skaffa fram ny lägenhet, ny annan egendom på annan, önskad plats t ex för erhållen kompensationsersättning.

Moderata priser! Första timmen muntlig rådgivning gratis. Var vänlig ta kontakt med mig!

KALMET FASTIGHETS AB

(TALLINN)

c/o G. A. KALMET · Artillerigatan 97, 115 30 Stockholm. Tel och fax 08-664 63 45
Sihi tn. 105, EE-0016 Tallinn. Tel 009-372-670 12 03. Mobiltelefon (svensk) 073-949 03 50

Vår kära syster
Helga Heyman

* 18 december 1927
† 26 juni 1999

ALINE
INGRID
INGVALD
Släkt och vänner

*Stilla kom döden
Den kom som en vän
Tog dig vid handen
och förde dig hem*

Vår käre

Helmer Elfvengren

23 december 1919

har stilla insomnat och
lämnat oss,
släkt och vänner i sorg
och saknad.

Klinte den 25 juli 1999

Edvin och Christa
Brorsbarn
med familjer

*Himlens hav har ingen strand
bara ljus*

Vår avhållne

Ivar Klitter

*25 april 1919
† 23 juli 1999

MERY
AGNETA
PER och ANNIKA

*Lätt är att minnas och
svårt att glömma!
Men sjunken sol du ej återser
i skilda hyddor vi skola
drömma
om allt som aldrig blir lika
mer.*

Erik Axel Karlfeldt

Vår älskade

Agneta Lilja

*27 november 1907 på
Ormsö
† 9 juni 1999 i Årsta

HOLGER och INGRID
ELFRIDA och SVEN
Irené
Barnbarn
Barnbarnsbarn
Övrig släkt och vänner

*Vid sommarvindens sus
det släcktes ut ett ljus.
Syrenen stod i sin vackraste
skrud
när Johan hämtade hem sin
brud.*

Min älskade Maka
Allas vår kära

Leontine Klingberg

* 22 september 1913
† 12 maj 1999

EGON
OLLE och BETH
YNGVE och KIVE
RONNIE och ANITA
ELISABETH och HANS
BÖRJE och AHNELI
Barnbarn
barnbarnsbarn
Släkt och Vänner

*När dina steg har tystnat
finns ändå ekot kvar.
När dina ögon slocknat,
vi alla minnen har.
Vi spar dem i våra hjärtan,
tar fram dem då och då.
Så kommer du för alltid
Att finnas här ändå.*

Vår älskade far,
morfar och farfar

Johan Törnblom

* 11 oktober 1905
på Ormsö
† 14 juni 1999 i Hässelby

INGRID och BERNT
ALVIN och KERSTIN
STIG
Barnbarn
Barnbarnsbarn
Övriga släkt och vänner

*Ett tack för allt,
Du åt oss skänkt.
För oss du strävat,
på oss du tänkt.*

Julfest

med jubileumsglans

Lördagen den 27 november
kl 15.00
på Lustikulla krog, Lijeholmen

Jultallrik
film för barnen
musik

och dans kring granen.

Skriv in detta i almanackan redan nu!

Närmare info kommer att finnas
i Notbladet som skickas ut till
alla medlemmar
(obs! ej Kustbons prenumeranter)
i november.
Du kan även ringa till SOV:s expedition och fråga.

Föranmälan till expeditionen
senast den 15 november!

Litet bidrag är också välkommet!

Ett fint alternativ till blommor är en penninggåva till vår kulturförening. Ansvaret att rädda och bevara estlandssvenskarnas arv åt nya släktled, undan glömska, är ett arbete som inte får avstanna. Postgiro 35 13 11-6. Angående donationer eller testamenten kontakta Sven Salin, Einar Hamberg eller Leif Strömfelt.

ESTLANDSSVENSKARNAS KULTURFÖRENING
SVENSKA ODLINGENS VÄNNER
Styrelsen

SOV har boken

Beställ vår katalog.
Ring 08-612 75 99
eller faxa in namn och
adress till 08-612 77 85.

Eller titta på vår hemsida
och beställ där:
www.algonet.se/~song

Hotelltips i Tallinn

Eftersom det blir vanligare att besökare från Sverige vill övernatta i Tallinn vill jag här lämna tips på två trevliga hotell. *Birgittasystrarnas gästhem* mitt i gamla stan är ju redan mycket besökt av turistande estlandssvenskar och priserna där är förmånliga (EEK 500 till 750 inkl frukost), men kanske ändå adressen med mera bör nämnas. Munga tänav 4 (Mungskatan), EE-101 23 Tallinn. Tel: +372 6442 918. Fax: +372 6313 453.

Tips nr 1

Rotermanni hotell, Mere pst. 6a (ca 150 meter från hotell Viru åt hamnen till). Tel: +372 6137 900. Fax: +372 6 137 999. Ett nybyggt litet bekvämt hotell. 38 rum varav 7 enkelrum, 28 dubbelrum och 3 sviter. Alla rum har dusch och WC med golvvärme, SAT-TV och telefon med direktval. Bastu och förvaringsrum för bagage finns samt parkeringsplats för bilen. Priser i EEK: Enkelrum 900, dubbelrum 1.150, svit 1.500. Frukost ingår.

Tips nr 2

Poska Villa, Jaan Poska tänav 15 (ca 100 meter från Narvavägen vid Pedagogiska högskolan, invid parken Kadriorg). En nyrenoverad trävilla från 1900-talets början. Där finns elegant möblerade rum: 3 enkelrum och 5 dubbelrum. Således 13 bäddar sammanlagt. Alla rum har dusch, WC, tel med direktval, SAT-TV. Frukost ingår. Bevakad bilparkering. Tillgång till bastu. Priser i EEK: enkelrum 590. De 4 dubbelrummen kostar från 690 till 890. Utmärkt för den som önskar lugn och ro och personlig service. *Ivar Boman*

Ivar Boman

fortsätter tills vidare att vara medlem i S:t Mikael församlingens kyrkoråd. Thea Boman är likaså tills vidare ordförande i församlingens damavdelning. Thea är medlem av kyrkofullmäktige. Nästa allmänna val i församlingen äger rum våren 2001 för en 4-årsperiod. Såväl Ivar som Thea Boman lovar att hjälpa till med församlingsarbetet så länge som de stannar kvar i Estland.

GUDSTJÄNSTER I DEN SVENSKA S:T MIKAELSKYRKAN I TALLINN 1999

3 okt	Mårten Andersson (S:t Mikael's dag)
17 okt	Tiit Pädam
7 nov	Ragnar Svenserud
21 nov	Mårten Andersson
5 dec	Mårten Andersson
25 dec	Tiit Pädam (Juldagen)

Samtliga gudstjänster firas på svenska och påbörjas kl 12.00. Efteråt serveras kyrkkaffe.

Tillsynspräst är Mårten Andersson, kyrkoherde i Eckerö, Åland. Mycket välkomna!

Svenska S:t Mikael församlingen meddelar härmed några förändringar i adress och telefonnummer. Adressen är Rütli 9, 101 30 Tallinn. Tel/Fax: 009 372 6 44 19 38

Ring Ulla-Stina!

Estlandssvenskarnas kulturförening och Kustbon har en person anställd som är behjälplig med alla uppgifter på expeditiönen. Tel 08-612 75 99.

Öppettiderna är vardagar måntor 9-14. Obs ej fredagar. Stängt hela juli.

AVLIDNA

Harald Luther, född den 10 juli 1918 i Neve, avled den 20 maj 1999 i Alingsås
Vello Liiver, född den 21 april 1918 i Vippal, avled den 2 juni 1999 i Stockholm

Maria (Maja) Rehnfors, född Appelblom den 29 juli 1911 på Ormsö, avled den 11 juni 1999 i Helsingfors

Johannes Gunnar Lindblom, född den 28 augusti 1924 på Ormsö, avled den 16 juli 1999 i Stockholm

Johan Fällman, född den 4 juli 1917 på Ormsö, avled den 1 augusti 1999 i Nynäshamn

Oskar Murman, född den 5 februari 1923 på Ormsö, avled den 10 augusti 1999 i Stockholm.

Johannes Bombas, född den 29 september 1916 i Nuckö, avled den 16 augusti 1999 i Stockholm

BEMÄRKESEDAGAR

4:E KVARTALET 1999

~ 100 ÅR ~

Katarina Ahlström, född den 7 november 1899, Ormsö

~ 96 ÅR ~

Eduard Rudolf Mathiesen, född den 18 november 1903, Nuckö

~ 94 ÅR ~

Matilda Vikman, född Friman den 24 november 1905, Nuckö

~ 93 ÅR ~

Marianne Engman, född Edvard den 2 oktober 1906, Reval

Martha Stahl, född Treiberg den 2 oktober 1906, Rickul

Alide Sedman, född Koinberg den 16 oktober 1906, Nuckö

Oskar Henriksson, född den 25 oktober 1906, Reval

~ 92 ÅR ~

Katarina Rosenblad, född den 20 oktober 1907, Ormsö

Mathias Hallman, född den 24 november 1907, Rickul

Griselda Maria Soonike, född Berg den 9 december 1907, Nargö

Voldemar Westerblom, född den 10 december 1907, Reval

Boris Hansman, född den 15 december 1907, Reval

Alice Lindeberg-Lindvet, född Schönberg den 16 december 1907, Reval

Anna Vesterblom, född Rebane den 28 december 1907, Reval

☞ 91 ÅR ☞

Oskar Brun, född den 24 november 1908, Reval

Salme Elfride Luther, född Grönström den 1 december 1908, Nargö

☞ 90 ÅR ☞

Elin Stahl, född Strandsten den 2 oktober 1909, Rickul

Maria Klippberg, född Klippberg den 6 oktober 1909, Rickul

Ljubov Ahlberg, född den 10 oktober 1909, Reval

Elsa Holmberg, född den 14 oktober 1909, Reval

Aina Elisabeth Neivelt, född Holm den 19 oktober 1909, Reval

Alma Maria Gerner, född Strickman den 27 oktober 1909, Korkis

Egon Klingberg, född den 3 november 1909, Rickul

Johannes Hamberg, född den 15 november 1909, Rickul

Hulda Maria Koinberg, född Erita den 8 december 1909, Nuckö

☞ 85 ÅR ☞

Maria Nyholm, född den 25 augusti 1914, Ormsö

Hilda Vesterblom, född Albert den 2 oktober 1914, Reval

Militsa Reial, född Fridolin den 8 oktober 1914, Reval

Isak Dreijer, född den 10 oktober 1914, Runö

Gunnar Erik Heyman, född den 12 oktober 1914, Rickul

Fredrik Österman, född den 20 oktober 1914, Runö

Sigismund Korton, född den 24 oktober 1914, Reval

Magda Louise Engman, född Rüütel den 28 oktober 1914, Reval

Maria Sarberg, född Bäck den 28 oktober 1914, Ormsö

Valdemar Brunberg, född den 16 november 1914, Rickul

Alexander Algot Dans, född den 3 december 1914, Rickul

Agneta Johansson, född Lundkvist den 20 december 1914, Ormsö

Melita Vestersten, född Vesterblom den 21 december 1914, Nuckö

☞ 80 ÅR ☞

Agneta Malvine Eriksson, född Lilja den 1 oktober 1919, Ormsö

Anders Grundström, född den 2 oktober 1919, Ormsö

Linda Reets, född Ambros den 5 oktober 1919, Nuckö

Alfred Vahur, född den 9 oktober 1919, Vippal

Lars Edvin Lilja, född den 16 oktober 1919, Ormsö

Gertrud Söderholm, född den 17 oktober 1919, Ormsö

Linda Kannel, född Brandt den 20 oktober 1919, Hapsal

Birger Valfrid Österberg, född den 23 oktober 1919, Reval

Johannes Pihlman, född den 1 november 1919, Ormsö

Agnes Soosalu-Slet, född Piir den 1 november 1919, Hapsal

Erika Ingrid Reeder, född Tammeveski den 18 november 1919, Hapsal

Maria Mühlberg, född Visnapuu den 19 november 1919, Nuckö

Linda Rosen, född Matsson den 23 november 1919, Nargö

Alide Detlova, född Nyholm den 25 november 1919, Ormsö/Nuckö, är bosatt i Hapsal

Ruth Marga Oebius, född Wilkman den 30 november 1919, Reval

Anna Sjögren, född Liljebäck den 12 december 1919, Ormsö

Voldemar Aruvee, född den 14 december 1919, Nuckö

Gottfrid Lennart Thomsson, född den 14 december 1919, Rickul

Rolf Evald Tacking, född den 27 december 1919, Dagö

☞ 75 ÅR ☞

Rafael Daniel Brun, född den 1 oktober 1924, Nuckö

Selma Johannesson, född Brunberg den 2 oktober 1924, Rickul

Irene Svea Weinerhall, född Engman den 2 oktober 1924, Odensholm

Brita Cecilia Hallberg, född Schönberg den 6 oktober 1924, Nuckö

Gotthard Gottfrid Seman, född den 18 oktober 1924, Nuckö

Sylvia Andén, född Hallman den 21 oktober 1924, Rickul

Elsa Nilsson, född Timmerman den 29 oktober 1924, Nuckö

Silvia Kikas, född den 30 oktober 1924, Reval

Endel Parsman, född den 30 oktober 1924, Reval

Evald Strömkvist, född den 30 oktober 1924, Rickul

Linda Larsson, född Krusman den 11 november 1924, Nuckö

Johannes Elof Hansson, född den 14 november 1924, Nuckö

Elna Jern, född Lindström den 21 november 1924, Rickul

Koidu Gering, född den 23 november 1924, Reval

Helga Iverson, född den 26 november 1924, Valga

Arne Bernhard Strömkvist, född den 26 november 1924, Rickul

Einar Valentin Lindström, född den 28 november 1924, Nuckö

Gottfrid Josef Stahl, född den 2 december 1924, Rickul

Karl Berggren, född den 6 december 1924, Ormsö

Sigrid Virginia Carlström, född Notman den 6 december 1924, Ormsö

Ivar Sjöström, född den 6 december 1924, Nuckö

Lydia Kristina Elisabet Skårelid, född Öman den 8 december 1924, Runö

Edgar Stahlman, född den 9 december 1924, Nuckö. Är bosatt på Nuckö.

Gunnar Valfrid Blomberg, född den 13 december 1924, Rickul

Axel Alvik Peedu, född den 14 december 1924, Nuckö

Maria Åberg, född Lindström den 14 december 1924, Ormsö

Axel Massalin, född den 18 december 1924, Ormsö

Alfred Murman, född den 22 december 1924, Ormsö

Frans Arm, född den 23 december 1924, Reval

Hjalmar Grönberg, född den 23 december 1924, Nuckö

Sven Allan Gottkampff, född den 29 december 1924, Hapsal

Emil Kasper Ekeblad, född den 30 december 1924, Runö

Agnes Söderberg, född Mini den 31 december 1924, Rågöarna

☞ 70 ÅR ☞

Ingrid Karlsson, född Grönberg den 10 oktober 1929, Nuckö

Hjalmar Manfred Enggrön, född den 18 oktober 1929, Rågöarna

Manfred Kask, född den 19 oktober 1929, Nuckö

Emil Johannes Alström, född den 23 oktober 1929, Ormsö

Ida Rut Hörnström, född den 23 oktober 1929, Ormsö

Ilmar Alkvist, född den 28 oktober 1929, Ormsö

Erlich Adolf Magnusson, född den 6 november 1929, Rickul

Cecilia Bjärnström, född Hallman den 9 november 1929, Rickul

POSTTIDNING B

Svenska Odlingens Vänner
Roslagsgatan 57, 1/2 tr ned
113 54 Stockholm
ISSN 0345-6706

Eesti Rahvusraamatukogu

Tõnismägi 2

EE-0100 Tallinn

ESTLAND

Johannes Ahlström, född den 10 november 1929, Ormsö

Gottfrid Mickelin, född den 11 november 1929, Ormsö

Arvid Evald Nyman, född den 11 november 1929, Ormsö

Johannes Jöers, född den 12 november 1929, Nuckö

Leida Rosilda Kärman, född den 14 november 1929, Nuckö

Adolf Sven Luks, född den 2 december 1929, Odensholm

Agneta Ambros, född den 14 december 1929, Nuckö

Alfred Verner Jonell, född den 22 december 1929, Ormsö

Aili Alberg, född den 30 december 1929, Pernau

☞ 65 ÅR ☞

Astrid Aina Engman, född den 8 oktober 1934, Rickul/Odensholm

Ingvar Vennberg, född den 10 oktober 1934, Ormsö

Koidula Astrid Vood, född den 11 oktober 1934, Pernau

Edgar Valfred Österman, född den 12 oktober 1934, Rickul

Sigrid Kristensen, född Beckman den 18 oktober 1934, Ormsö

Johan Henrik Bäckman, född den 24 oktober 1934, Ormsö

Vinard Johannes Gärdström, född den 28 oktober 1934, Ormsö

Nils August Besterman, född den 29 oktober 1934, Rickul

Uno Parbo, född den 30 oktober 1934, Reval

Alvar Anders Vesterblom, född den 30 oktober 1934, Ormsö

Orlik Maddison, född den 15 november 1934, Reval

Hilja Irene Laidna, född den 20 november 1934, Reval

Ester Tårbäck, född den 22 november 1934, Reval

Astrid Ahlström, född den 24 november 1934, Ormsö

Svea Vikman, född den 6 december 1934, Nuckö

Villo Joanurm, född den 7 december 1934, Kolga

Helga Söderholm, född den 9 december 1934, Nuckö

Greta Blee, född den 12 december 1934, Nuckö

Margit Karin Rosen Norlin, född Rosen den 20 december 1934, Nargö

Karl Lauri, född den 21 december 1934, Vippal

Meinhard Freiman, född den 22 december 1934, Nuckö

Sture Johannes Schönberg, född den 22 december 1934, Rickul

Karin Ingegärd Lindell, född Österman den 22 december 1934, Runö

Rudolf Mats Österman, född den 27 december 1934, Runö

Silvi Mändla, född Olep den 27 december 1934, Vippal

Ingvar Johannes Koinberg, född den 28 december 1934, Nuckö

☞ 60 ÅR ☞

Ruth Jagupsoo, född den 2 oktober 1939, Hapsal

Klara-Ottilia Marks, född den 11 oktober 1939, Odensholm

Ellen Maria Jäger, född den 18 oktober 1939, Runö

Selma Astrid Stenbeck, född Slät den 20 oktober 1939, Ormsö

Erik Arne Keskiüll, född den 23 oktober 1939, Reval

Solveig Signhild Blidell, född Lilja den 24 oktober 1939, Ormsö

Hedvig Matilda Schönberg, född den 2 november 1939, Rickul

Thea Inez Vogel, född den 2 november 1939, Reval

Klara Gunilla Vesterby, född den 3 november 1939, Rickul

Einar Tanseri, född den 6 november 1939, Nuckö

Arthur Edvard Algren, född den 8 november 1939, Runö

Hulda Astrid Sandell, född den 8 november 1939, Ormsö

Ellin Svahn, född den 13 november 1939, Ormsö

Rein Schönberg, född den 18 november 1939, Reval

Inga-Hilda Marks, född den 21 november 1939, Odensholm

Lena Margarita Olsson, född Hamberg den 23 november 1939, Rickul

Viia Edholm, född Fagerström den 24 november 1939, Vippal

Nils Olof Lagman, född den 26 november 1939, Rickul

Signe Marklund, född Söderman den 4 december 1939, Vippal

Ingrid Gunhild Vidén, född Lindblom den 14 december 1939, Ormsö

Sylvi Koinberg, född den 17 december 1939, Nuckö

Gunn Elfrida Ekman, född den 29 december 1939, Rickul

Marianne Vesterman, född den 31 december 1939, Rickul

☞ 50 ÅR ☞

Britt Hermansson Hübner, född den 12 juli 1949, Stockholm/Ormsö

Tina Christina Viola Skarefeldt, född Wennberg den 10 augusti 1949, Ekerö/Ormsö

Solveig Linda Maj Seffers, född den 10 oktober 1949, Stensele/Nuckö

Agneta Elisabet Nyman, född den 14 oktober 1949, Linköping/Rickul

Anna Christina Klesty, född den 11 november 1949, Aspudden/Reval

Lars Johan Palundi, född den 16 november 1949, Eskilstuna/Rickul

Göran Kjell Erik Mickelin, född den 8 december 1949, Johanneshov/Ormsö

Alf Tomas Dalström, född den 19 december 1949, Härad/Rickul

Snart födelsedag?

Fyller du 50, 60, 65 etc och vill bli omnämnd här i Kustbon?

Förvissa dig om att uppgifter om namn (ev flicknamn), födelsedatum och ort (bördig från ...) finns hos oss på

KUSTBON

Roslagsgatan 57,
113 43 Stockholm.

Ring Ulla-Stina Rundgren
08-612 75 99 mån-tor 9-14.

ESTI
RAHVUSRAAMATUKOGU